
OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

PUBLIUS
TERENTIUS AFER.

Frontispice

PUBLII TERENTII AFRI COMŒDIÆ SEX,

AD OPTIMORUM EXEMPLARIUM FIDEM RECENSITÆ.

Accesserunt variæ Lectiones e libris MSS. & Eruditorum Commentariis depromptæ.

TOMUS I.

LUTETIÆ PARISIORUM,

Apud { NATALEM LE LOUP, & JACOBUM MERIGOT, } Bibliopolas, ad crepidinem Augustinianorum.

M. DCC. LIII.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

LECTORI
ERUDITO ET BENEVOLO
S. D.
Steph. And. Philippe.

AD intermissam tum Poëtarum tum Historicorum veteris Latii excellentissimorum editionem nos referimus, opusque repetimus a Comicorum Lainorum principe, cujus laudes verbis exæquare quicunque voluerit, næ is operam lusisse meritò censeatur.

Quis enim Scriptorem elegantissimum, & ab omni Eruditorum choro tantopere adamatum ita magnificè dilaudare valeat, id virtus ejus quin longè superet? Pauca tamen de nostri Poëtæ notitia præfari haud abs re futurum opinamur.

Publius Terentius, natus Carthagine, educatus Romæ, ingenium ab Africa eximium accepit; servus libertatem recepit in Italia; scribendi materiem ex Græcia arcessivit; & qui Terentium Lucanum habuerat dominum, mox amicos nactus est Scipionem Æmilianum, & Caïum Lælium, hoc est mundi domitores vel delicias, qui non parvam dicuntur commodasse operam elucubranti sex Comœdias quas Romæ priùs edidit quàm Athenas navigaret. Complures ibi fabulas partim ex suo ingenio depromp-

sisse, partim vertisse ex Menandro creditur : Sed iis, cùm Romam rediret, naufragio amissis, tædio & dolore jacturæ confectus obiit Stymphali in Arcadia, anno ætatis quinto & tricesimo, post Urbem conditam quingentesimo nonagesimo quinto.

Non habet ille quidem vim Plauti comicam, sed eidem in describendis moribus multo antecellit; tantaque inest in illius oratione suavitas & elegantia ut facile sit intelligere quibus adhæserit viris, & quare iis tantopere placuerit. Illud autem animadvertendum haud facilè in concordiam adduci posse cùm Terentio Ciceronem, Quintilianum, & alios qui eum in perpoliendis fabulis adjutum fuisse suspicantur a Scipione Africano minore sive Æmiliano, & a Lælio Sapiente : nam hic & ille admodum

juvenes erant, cùm Romæ Comœdias Terentius elaboraret: illos verò quorum opera uti credebatur, in bello & in otio claros fuisse, ac proinde jam ætate provectiores testatur ipse in prologo fabulæ cui nomen Adelphi. Dicamus ergo à Poëta indicari Furium Publium, Caïum Sulpitium Gallum, Quintum Fabium Labeonem, Marcum Popilium, & alios genere ac doctrina nobiles viros quorum amicitia & judicio plurimùm utebatur.

Non deerunt forsan qui a nobis reposcant Poëtam hunc suæ, ut aiunt, juventæ restitutum. Constitueramus quidem novam Terentii editionem exhibere ad priscos adornatam numeros; sed, ut fateamur quod res est, inextricabili rei metricæ difficultate deterriti, & iisdem præterea adducti

rationum ponderibus quibus Arn. Henr. Westerhovius, vir iis omnibus qui hoc ipsum tentarunt longe sapientior, nobis ab istius modi incepto supersedendum existimavimus; neque sanè inconsulto: quisquis enim rationem metricam in Terentio certis legibus innixam adstrictamque repræsentare voluerit, is Terentium ipsum aut Donatum, qui hoc præstent, a mortuis excitet necesse est: nec quisquam inficias iverit hujusce artis arcanum, ut pote jampridem deperditum, frustra a nostris hominibus nunc requiri. Hoc persenserat Eruditissima Anna Fabra Dacerii, atque ingenuè professa est in extrema Terentii Gallici præfatione. (1)

---

(1) » On pourroit faire beaucoup de » remarques ſur l'arrangement des mots,

In eo igitur labore desudent quibus labor iste tanti est. Non hercle

---

» qui assez souvent sont autrement pla-
» cés dans ces Manuscrits, que dans les
» Imprimés ; mais cela seroit ennuyeux
» nous n'avons pas aujourd'hui l'oreille
» assez fine pour juger de cette différence.
» Et pour ce qui est de la mesure des
» Vers, il nous sieroit mal de vouloir
» faire les délicats sur une cadence, qui
» étoit très-peu sensible du temps même
» de Ciceron, & que les plus grands con-
» noisseurs ne démêloient qu'avec beau-
» coup de peine. «

Quæ verba sic latinè reddidit idem Westerhovius. » Possint multa notari super
» serie vocum quæ frequentissimè alia est
» in his MSS. alia in libris impressis ; sed
» id odiosum foret : non sunt nobis nunc
» satis delicatæ aures, quæ statuant de
» hoc discrimine. Et quod attinet ad men-

invidebimus, immo & sagacitatem eorum mirabimur & industriam. Interim unum præmonere & instar coronidis addere liceat, nimirùm in plerisque manu exaratis Codicibus, iisque pervetustis, extare omnia junctis versibus, & more prosæ orationis scripta. Ut ut est, » tueatur quis „ rite ceteras partes, & facilis in- „ tricatissimi metri jactura erit: sa- „ tis se superque graphica morum „ imagine, sermonisque leporibus „ commendabit Terentius. «

Si cui tamen lubeat de metris fabularum Terentii & aliorum Comi-

---

» suram versuum, parum nos deceret, de » numeris arbitrari velle, quorum cogni- » tio jam inde a Ciceronis ætate vix satis » cognita fuit, quosque vel peritissimi » Viri non nisi difficulter expediverunt. «

corum curiosiùs inquirere, consulat Priscianum, Rufinum, Erasmum, Richardum Bentleium, & Franciscum Hare, qui de hoc argumento alii aliter disputarunt. Tu verò, bonæ mentis Lector, nostro qualicunque studio fave, & vale.

LUTETIÆ PARISIORUM,

PRIDIE CAL. JAN.

M. DCC. LIII.

PUBLII TERENTII VITA.

Auctore Suetonio Tranquillo, *aut*, (1) *ut aliis videtur*, Ælio Donato.

PUBLIUS TERENTIUS (2) AFER, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano senatori, a quo, ob ingenium & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus est. Quidam

(1) Utrumque verum, nam ex Suetonio prior pars desumpta est usque ad illa quæ subsequuntur verba: *hæc Suetonius Tranquillus*. Ex annotationibus MSS. *Andreæ Dacerii.*

(2) Miror non prodidisse verum nomen, nempe Africum, antequam captivus Romam duceretur. *And. Dacer.*

captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet: quum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus: nec si a Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur, quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque majorem natu fuisse, quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit:
Dum Africani voce divinâ inhiat avidis auribus:
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrum putat:
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ: ipsis sublatis rebus ad summam

Inopiam

Inopiam redactus est.
Itaque e conspectu omnium abiit in Græciam in terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido : nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui (1) *agitabant nobiles facillimé.*
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conducititiam,
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Scripsit comœdias sex, ex quibus primam Andriam cùm Ædilibus daret, jussus ante Cærio recitare, ad cœnantem cùm venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens legisse; post paucos verò versus invitatus ut accumberet,

(1) Agitabant ὑπῆρχον, διῆγον erant, sub imperio Romano erant, agebant. Ita & Sallustius usus est τῷ *agitare* simpliciter pro *vivere*, lib. 3. hist. in fragm. Alii explicant : *agitabant* facillime. i. e. *erant ditissimi*. Et ita Ter. usus est alibi τῷ *agere*. *And. Dao.*

cœnasse unà, deinde cetera percurrisse non sine magnâ Cærii admiratione. Et hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribat, *sumetur Hecyra sexta ex his fabula.*

Eunuchus quidem bis acta est: meruitque pretium quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummûm: propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est adjutum Terentium in scriptis a Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim nisi leviter se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque unà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant
Eam laudem hic dicit maximam: cùm illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent.
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.

Videtur autem se leviùs defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem, quæ tamen magis & usque ad posteriora tempora valuit.

Qu. Memmius in oratione pro se ait: *P. Africanus, qui a Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit.* Nepos ex auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab eâ ne interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiâsse versus qui sunt in Heautontimorumeno:

Satis pol protervè me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpitio Gallo

homine docto, & qui Consularibus ludis initium fecerit. fabularum dandarum: vel Qu. Fabio Labeone, & M. Popilio, Consulari utroque, ac poëtâ. Ideo ipsum non juvenes designâsse qui se adjuvisse dicerentur, sed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negotio, populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque tricesimum egressus annum, causâ evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere; seu percipiendi Græcorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus Urbem est, neque ampliùs rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: navim cùm semel
Conscendit, visus nunquam est. Sic vitâ vacat.

Qu. Consetius redeuntem e Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conversis a Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadiâ tradunt, Cn. Cornelio Dola-

bella, M. Fulvio Nobiliore Coss. morbo implicitum acri, dolore ac tœdio amissarum satirarum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri staturâ, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos XX jugerum, viâ Appiâ ad Martis villam: quò magis miror Porcium scribere:

Nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in compitalibus: *Terentio non similem dices quempiam.*

Volcatius autem non solùm Nævio & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque qui solus lecto sermone, Terenti,
Conversum, expressumque Latinâ voce, Menandrum,
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis.
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres,
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse, Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus.

Nam duos Terentios Poëtas fuisse scribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patriâ, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuiju' sunt?
Non has, qui jura poplis recensens dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur Comico, Phormio & Hecyra: qua-

tuor reliquæ a Menandro: ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus fabula: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

ELOGIA VETERUM DE PUB. TERENTIO.

Varro, Parmenone. NONNIUS *in Poscere.*

In argumentis Cæcilius poscit palmam; in ethesin Terentius; in sermonibus Plautus (1).

Cicero de optimo genere Oratorum, cap. 1.

In re quod optimum sit quæritur: in hominibus, quod est. Itaque licet dicere; & Ennium summum Epicum Poëtam, si cui ita videtur, & Pacuvium Tragicum,

(1) Quia Varro Antiquarius, & quod, si multiplicem supellectilem spectes, longe ditior Plautus, sed non æque castigatus, & quandoque humilior, scilicet mediocritatis sterilis cultor. *And. Dacer.*

&

& Cæcilium fortasse Comicum. Unum vero est genus perfecti, a quo qui absunt, genere differunt, ut ab Accio Terentius, sed in eodem non sunt pares.

Et infra, cap. 6.

Iidem & Andriam & Synephebos, nec minùs Terentium & Cæcilium, quàm Menandrum legunt. Quod est igitur eorum in orationibus e Græco conversis fastidium, nullum cùm sit in versibus?

Lib. VII. Epist. 3. ad Attic.

Secutus sum, non dico Cæcilium, *Mane ut ex portu in Piræeum;* (malus enim auctor Latinitatis est) sed Terentium, cujus fabellæ, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Lælio scribi:

Heri aliquot adolescentuli coïmus in Piræeum.
Et idem: *Mercator hoc addebat, captam e Sunio.*

In Lælio, ex persona Lælii.

Nescio quomodo verum est, quod in Andria familiaris meus [Terentius] dixit:

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Et mox.

In obsequio autem, quoniam Terentiano verbo lubenter utimur, comitas adsit.

HORATIUS lib. II. Epist. ad Augustum.

Ambigitur quoties, uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Attius alti;
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte;
Hos ediscit, & hos arto stipata theatro
Spectat Roma potens. * (frequens)

OVIDIUS, Trist. II. v. 357.

Nec liber indicium est animi; sed honesta voluptas
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.

VELLEIUS PATERCULUS, lib. I. cap. 17.

Dulcesque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium subpari ætate nituerunt.

FAB. QUINCTILIANUS, lib. X. cap. 1.

In Comœdia maxime claudicamus; licet Varro dicat, Musas, Ælii Stilonis Sententia, Plautino sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent: licet Cæcilium veteres laudibus ferant: licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur: quæ tamen sunt in hoc genere elegantissima, & plus adhuc habitura gratiæ, si intra versus trimetros stetissent.

Idem, Declamat. IX. sive Gladiator.

Terentium, quem inter ceteros captivos, secundo Punico bello, Scipio Africanus vinculis exsolverat, memoriæ tradidere majores, insigne receptæ libertatis pileo testante in triumpho ducis esse conspectum.

PLINIUS, lib. I. Epist. 16.

Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi.

A. GELLIUS, lib. VII. cap. 14.

Vera autem & propria hujuscemodi formarum exempla in Latina Lingua M. Varro esse dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.

Idem, lib. XVII. cap. 21.

Neque magno intervallo postea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde & Pacuvius, & Pacuvio jam sene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.

AUSONIUS, in Protreptico ad Nepotem.

Tu quoque, qui Latium lecto sermone Terenti
Comis, & adstricto percurris pulpita socco,
Ad nova vix memorem diverbia coge senectam.

LACTANTIUS, de falsa Sap. cap. 4.

Nemo enim potest de se recte judicare. Quod nobilis Poëta testatur:

Ita comparatam esse hominum naturam omnium,

Allena ut melius videant, & dijudiceut,
Quam sua?

HIERONYMUS, in Chronico, Olymp. CLV. ad an. 3.

P. Terentius Carthaginiensis Comœdiarum scriptor ob ingenium & formam libertate donatus, in Arcadia moritur: qui primam Andriam antequam Ædilibus venderet, Cæcilio (Acilio) multum se miranti legit (1).

Idem, de optimo genere interpretandi.

Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius veteres Comicos interpretati sunt: numquid hærent in verbis? ac non decorem magis & elegantiam in tranflatione conservant, quàm veritatem interpretationis?

Idem, ad Suniam & Fretellam.

Hanc esse regulam boni Interpretis, ut

(1) Non convenit cum Suetonio. *And. Dacer.*

idioma alterius linguæ, suæ linguæ exprimat proprietate : quod quidem & Tullium in Protagora Platonis, & in Œconomico Xenophontis, & in Demosthenis contra Æschinem oratione fecisse convincimus, & Plautum, Terentium, Cæciliumque, eruditissimos viros in Græcis Comœdiis transferendis.

Idem, ad Paulinum.

Habet unumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones : Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem: Poëtæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.

Paulus Orosius, *lib. IV. cap. 19.*

Scipio jam tunc cognomento Africanus, triumphans Urbem ingressus est, quem Terentius, qui postea Comicus, ex nobilibus Carthaginiensium captivis pileatus, quod indultæ sibi libertatis insigne fuit,

triumphantem post currum secutus est (1).

SIDONIUS APOLLINARIS, *Carm. XX.*

Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te, Comica qui doces, Terenti,
Et te, tempore qui satus severo,
Grajos, Plaute, sales lepore transis? (2)

RUFINUS Grammaticus Antiochensis.

Agnovit metrum servatque Terentius artem;
Nam Prologos trimetro didicit componere versu,
Scenarumque Actus primos pede claudit eodem.

SERVIUS, *in illud lib. I. Æneid. vers. 414.* Talibus incusat.

Sciendum tamen est, Terentium, prop-

---

(1) Sine dubio nugatur Orosius, & Terentii Senatoris nomine apud Livium deceptus est. Sed interim nota quàm turpiter erraverit Heinsius in editione sua qui locum hunc Livii male intellexit. Quintus Terentius Culleo senator erat, captivus, post prætor, ex Livio, fuit, dein legatus quoque Carthaginem. Vide Ind. Livii. Eundem & ipse errorem videtur errasse Quintil. Declamat. IX. *And. Dacer.*

(2) Quasi vero mirum aliquid, qui Græca tantùm vertebat. *And. Dacer.*

ter solam proprietatem, omnibus Comicis esse præpositum; quibus est, quantum ad cetera spectat, inferior.

FL. SOSIPATER CHARISIUS, lib. II.

Ἤθη, ut ait Varro de Latino sermone lib. V. nulli alii servare convenit, quàm Titinnio & Terentio. Πάθη vero Trabea, inquit, & Attilius, & Cæcilius facile moverant.

ISIDORUS, Origin. lib. I. cap. 39.

Fabulas Poëtæ quasdam delectandi causa finxerunt, quasdam ad naturas rerum, nonnullas ad mores hominum interpretati sunt. Delectandi causa fictas, ut eas quas vulgo dicunt, vel quas Plautus & Terentius composuerunt.

PUBLII TERENTII

ANDRIA.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO, ET M. GLABRIONE ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, C. SULPICIO CONSULIBUS.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PROLOGUS.
SIMO, senex, pater Pamphili.
PAMPHILUS, filius Simonis, amator Glycerii.
SOSIA, libertus Simonis.
DAVUS, servus Simonis.
CHREMES, senex, pater Glycerii, & Philumenæ.
GLYCERIUM, filia Chremetis, & amica Pamphili.
CHARINUS, amator Philumenæ.
BYRRHIA, servus Charini.
CRITO, hospes, ex Andro insula.
DROMO, servus Simonis.
MYSIS, ancilla Glycerii.
LESBIA, obstetrix.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHILLIS, ancilla Glycerii.
SERVI redeuntes e macello cum Simone.

Scena ATHENIS, in platea ubi sunt ædes Simonis, Chremetis, & Glycerii.

M. ANT. MURETI
ARGUMENTUM
IN ANDRIAM.

CHREMES & Phania fratres Athenienses fuerunt. Eorum, Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. Profecto eo, contigit, ut in Græcia magni bellorum motus excitarentur, quos fugiens Phania, cùm, impositâ secum in navim puellâ, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis fractâ navi, apud Andrum insulam ejectus est. Ibi applicat se ad Andrium quendam, hominem haud magna in re; a quo tamen benigne humaniterque exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se puellæ commutat nomen, & pro Pasibula Glycerium nominat; cúmque per aliquot annos eam cum

filia Chryside, pari utramque studio, educasset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quæ se orbam & inopem videret, abreptâ secum Glycerio, Athenas navigat, ubi cùm aliquandiu vitam lanâ telâque tolerasset, ad postremum, adolescentum blanditiis & pollicitationibus victa, quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter ceteros Pamphilus, Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adolescens, qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus, solusque cum ea rem habuit, fidemque jam gravidæ dedit eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nubilis erat) Pamphilo, bonâ adolescentis impulsus famâ, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. Inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciundis nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erant, cùm Chrysis moritur. Ibi primùm Simo de filii amore cognovit;

nam cùm ambo una in funus prodiissent, accidit ut, positâ in ignem Chryside, Glycerium se, præ doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita consolari cœpit, ut plurimas, minimeque dubias totius rei significationes daret. Itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renuntiat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco, nescius ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ causâ peregrinam nominaret. Gaudere, eâ re intellectâ, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. Advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius causam fore; quæ ad eum diem nulla satis justa fuerat: sin annueret, facile se, quod vellet, a Chremete impetraturum; atque ita veras nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum,

securo jam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare: uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, velut improviso quodam jaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat, cùm ad eum Davus, vafro admodum ac versuto ingenio servus, animadversâ senis astutiâ, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum suâ quidem causâ bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet: deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadetque ut

patri dicat se paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen verendum ne nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Hæc ita de servi consilio acta, longe aliter cecidere ac putabantur: exorat enim Chremetem Simo. Ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit; eum puerum Davus, cùm aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat. In eum cùm incidisset Chremes, & e Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum a nuptiis: turbæ maximæ concitantur, donec advenit Crito Andrius, qui, quòd Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat. Ejus interventu Chremes filiam agnoscit. Ita, summâ omnium lætitiâ, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

C. SULPICII APOLLINARIS
PERIOCHA, SEU ANDRIÆ
ARGUMENTUM.

SORORENM falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu non repugnat Pamphilus:
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias; generum abdicat.
Mox filiam Glycerium, insperato agnitam,
Hanc Pamphilo dat, aliam Charino conjugem.

TERENTII ANDRIA.

PROLOGUS.

POETA, cùm primùm animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multo intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur: 5
Non quî argumentum narret, sed quî malevoli
Veteris Poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advortite.
Menander fecit *Andriam*, *&* *Perinthiam:*
Qui utramvis recte norit, ambas noverit. 10
Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.
Quæ convenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum; atque in eo disputant 15

Contaminati non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cùm hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant: quos hic noster auctores habet:
20 Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porro moneo; & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
25 Ut pernoscatis ecquid spei sit reliquum;
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis priùs.

Tom. I. Pag. n.

H. Gravelot inv. Delafosse Sculpsit

ACTUS I.

SCENA I.

SIMO. SOSIA. SERVI
opsonia portantes.

SIMO.

VOS istæc intro auferte : abite. Sosia,
Adesdum, paucis te volo.

SOSIA.

Dictum puta :
Nempe ut curentur recte hæc. 30

SIMO.

Immo aliud.

SOSIA.

Quid est,
Quod tibi mea ars efficere hôc possit amplius ?

SIMO.

Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro;
Sed iis, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate.

SOSIA.

Expecto quid velis.

SIMO.

35 Ego postquam te emi a parvulo, ut semper tibi
Apud me justa, & clemens fuerit servitus,
Scis. Feci, e Servo ut esses libertus mihi,
Propterea quod serviebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

SOSIA.

40 In memoria habeo.

SIMO.

Haud muto factum.

SOSIA.

Gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo: &
Id gratum fuisse adversùm te, habeo gratiam.
Sed mî hoc molestum est: nam istæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
45 Quin tu uno verbo dic quid est, quod me velis.

SIMO.

Ita faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi:
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.

SOSIA.

Cur simulas igitur?

SIMO.

Rem omnem a principio audies:
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces; & quid facere in hac re te velim. 50
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberius vivendi fuit potestas: nam antea
Quî scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister prohibebant?

SOSIA.

Ita est.

SIMO.

Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos 55
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos;
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam, 60

SOSIA.

Non injuriâ: nam id arbitror
Adprime in vita esse utile, ut *ne quid nimis*.

SIMO.

Sic vita erat: Facilè omnes perferre ac pati;
Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere:
Eorum obsequi studiis: adversus nemini:
Nunquam præponens se aliis: ita facillume 65
Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

SOSIA.

Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore

Obsequium amicos, veritas odium parit.

SIMO.

Interea mulier quædam abhinc triennium
70 Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.

SOSIA.

Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

SIMO.

Primùm hæc pudice vitam, parce, ac duriter
75 Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, & item alter; ita ut *ingenium est omnium*
Hominum ab labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
80 Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxêre illuc secum, ut una esset, meum.
Egomet continuo mecum: certe captus est:
Habet. Observabam mane illorum servulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus, puer,
85 Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen.

SOSIA.

Teneo.

SIMO.

Phædrum, aut Cliniam,
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant.) Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam

Dedit, cœnavit. Gaudebam. Item alio die
Quærebam! comperiebam nihil ad Pamphilum 89
Quicquam adtinere. Enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum. 95
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam 100
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.

SOSIA.

Quid obstat cur non veræ fiant?

SIMO.

Audies.

Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. 105

SOSIA.

O factum bene!

Beâsti: metui a Chryside.

SIMO.

Ibi tum filius

Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens:
Curabat una funus; tristis interim,

Nonnunquam conlacrumabat. Placuit tum id mihi;
110 Sic cogitabam: hem, hic, parvæ consuetudinis
Causâ, hujus mortem tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid hic mihi faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî,
Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
115 Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali.

SOSIA.

Hem, quid est?

SIMO.

Scies.

Effertur. Imus. Interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam,
Formâ....

SOSIA.

Bonâ fortasse.

SIMO.

Et vultu, Sosia,
120 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat formâ præter ceteras
Honestâ & liberali, accedo ad pedissequas:
Quæ sit, rogo. Sororem esse aiunt Chrysidis.
125 Percussit ilico animum. At at! hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia.

SOSIA.

Quàm timeo quorsum evadas!

SIMO.

SIMO.

Funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. Interea hæc soror
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius, 130
Satis cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur;
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres, 135
Rejecit se in eum, flens, quàm familiariter.

SOSIA.

Quid ais?

SIMO.

Redeo inde iratus, atque ægre ferens.
Nec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ sese in ignem injicere voluit, prohibui: 140
Servavi. Honesta oratio est.

SOSIA.

Recte putas:
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

SIMO.

Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus: comperisse Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulo 145
Negare factum. Ille instat factum. Denique

Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum.

SOSIA.

Non tu ibi gnatum?

SIMO.

Ne hæc quidem
150 Satis vehemens causa ad objurgandum.

SOSIA.

Quî, cedò?

SIMO.

Tute ipse his rebus finem præscripsti, pater.
Prope adest, cùm alieno more vivendum est mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.

SOSIA.

Quis igitur relictus est objurgandi locus?

SIMO.

155 Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria est.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget.
Simul sceleratus Davus si quid consilî
160 Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quàm ut obsequatur gnato.

SOSIA.

Quapropter?

SIMO.

Rogas?

Mala mens, malus animus. Quem quidem ego si sensero...
Sed quid opus est verbis? sin eveniat (quod volo) 165
In Pamphilo ut nihil sit moræ; restat Chremes,
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:
Perterrefacias Davum: observes filium,
Quid agat, quid cum illo consilii captet. 170

SOSIA.

Sat est:
Curabo. Eamus jam nunc intro.

SIMO.

I præ, sequar.

ACTUS I.

SCENA II.

SIMO. DAVUS.

SIMO.

NON dubium est quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit, Sed ipse exit foras.

DAVUS.

175 Mirabar, hoc si sic abiret, & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet.
Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbum fecit, neque id ægre tulit.

SIMO.

At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

DAVUS.

180 Id voluit, nos sic nec-opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam, amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
Astutè!

SIMO.

Carnufex, quæ loquitur!

DAVUS.

Herus est, neque provideram.

SIMO.

Dave.

DAVUS.

Hem, quid est?

SIMO.

Ehodum, ad me.

DAVUS.

Quid hic volt?

SIMO.

Quid ais;

DAVUS.

Qua de re?

SIMO.

Rogas?

Meum gnatum rumor est amare. 185

DAVUS.

Id populus curat scilicet.

SIMO.

Hoccine agis, an non?

DAVUS.

Ego verò istuc.

SIMO.

Sed nunc ea me exquirere,

Iniqui patris est. Nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum:

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.

Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut redeat jam in viam. 190

DAVUS.

Hoc quid sit?

SIMO.

Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.

DAVUS.

Ita aiunt.

SIMO.

Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,

Is animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.

DAVUS.

Non hercle intelligo.

SIMO.

Non? hem!

DAVUS.

Non: *Davus sum, non Œdipus.*

SIMO.

195 Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui.

DAVUS.

Sane quidem.

SIMO.

Si sensero hodie quicquam in his te nuptiis

Fallaciæ conari, quò fiant minùs;

Aut velle in ea te ostendi quàm sis callidus:

Verberibus cæsum te, Dave, in pistrinum dedam usque ad necem,

200 Eâ lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.

Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem?

DAVUS.

Immo callidè:

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.

SIMO.

Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.

DAVUS.

Bona verba quæso.

SIMO.

Irrides? nihil me fallis. Sed dico tibi,
Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non prædictum. Cave.

ACTUS I.

SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.
Quæ, si non astu providentur, me aut herum pessumdabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adjutem, an auscultem seni.

210 Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hujus minas,
Cui verba dare difficile est. Primùm jam de amore hoc comperit:
Me infensus servat, ne quam faciam nuptiis fallaciam
Si senserit, perii: aut, si lubitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâque injuriâ, præcipitem me in pistrinum dabit.
215 Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est:
Audireque eorum est operæ pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quidquid peperisset, decreverunt tollere:
220 Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex,
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis
Patrem recepisse, orbam, parvam. Fabulæ.
225 Mihi quidem hercle non fit verisimile; atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTUS I.

ACTUS I.

SCENA IV.

MYSIS. ARCHILLIS.

MYSIS.

AUDIVI, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.

Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,

Nec satis digna cui committas primo partu mulierem: 230

Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ:

Quia compotrix ejus est. Dî, date facultatem, obsecro,

Huic pariundi, atque illi in aliis potiùs peccandi locum.

Sed quidnam Pamphilum examinatum video? vereor quid siet.

Opperiar, ut sciam nunc quidnam hæc turba tristitiæ adferat. 235

ACTUS I.

SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

PAMPHILUS.

HOccin' est humanum factum, aut inceptum! hoccin' est officium patris!

MYSIS.

Quid illud est?

PAMPHILUS.

Prò Deûm atque hominum fidem! quid est, si hæc non contumelia est!

Uxorem decrêrat dare sese mihi hodie: nonne oportuit

Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

MYSIS.

240 Miseram me! quod verbum audio?

PAMPHILUS.

Quid Chremes? qui denegârat se commissurum mihi

Gnatam suam uxorem: id mutavit, quia me immutatum videt.

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereo funditus.

Adeon' hominem esse invenustum, aut infelicem 245 quemquam, ut ego sum!

Prò Deûm atque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?

Quot modis contemptus, spretus? facta, transacta omnia. Hem!

Repudiatus repetor: quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi 250 potest,

Itur ad me.

MYSIS.

Oratio hæc me miseram exanimavit metu.

PAMPHILUS.

Nam quid ego nunc dicam de Patre? ah!

Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modo

Mihi apud forum, uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para:

Abi domum. Id mihi visus est dicere, abi cito, & 255 suspende te.

Obstupui: censen' me verbum potuisse ullum proloqui?

Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.

Quod si ego rescissem id priùs; quid facerem, si quis nunc me roget;

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exsequar?

260 Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorse trahunt;

Amor, misericordia hujus, nuptiarum solicitudo, tum

Patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,

Quæ meo cumque animo lubitum est, facere. Eine ego ut advorser? hei mihi!

Incertum est quid agam.

MYSIS.

Misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.

265 Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa adversum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.

PAMPHILUS.

Quis hìc loquitur? Mysis, salve.

MYSIS.

O salve, Pamphile.

PAMPHILUS.

Quid agit?

MYSIS.

Rogas?

Laborat e dolore; atque ex hoc misera solicita est, diem

Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ; tum autem hoc timet,
Ne deseras se. 270

PAMPHILUS.

Hem, egóne istuc conari queam?
Ego propter me, illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit;
Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim;
Bene & pudice ejus doctum atque eductum sinam
Coactum egestate ingenium immutarier? 275
Non faciam.

MYSIS.

Haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim ut queas ferre.

PAMPHILUS.

Adeon' me ignavum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem? 280

MYSIS.

Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.

PAMPHILUS.

Memor essem? o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo, Chrysidis
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:

285 Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te est, quam illi nunc utræque inutiles
Et ad pudicitiam & ad rem tutandam sient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,
290 Per tuam fidem, perque hujus solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
295 Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi permitto, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo.

MYSIS.

Ita spero quidem.

PAMPHILUS.

Sed cur tu abis ab illa?

MYSIS.

Obstetricem arcesso.

PAMPHILUS.

Propera.

300 Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam.

MYSIS.

Teneo.

ACTUS II.

SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

CHARINUS.

QUID ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie nuptum?

BYRRHIA.

Sic est.

CHARINUS.

Quî scis?

BYRRHIA.

Apud forum modo e Davo audivi.

CHARINUS.

Væ misero mihi!

Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,

305 Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus, stupet.

BYRRHIA.

Quæso, Ædepol, Charine; *Quoniam non potest id fieri quod vis,*
Id velis quod possit.

CHARINUS.

Nihil aliud, nisi Philumenam, volo.

BYRRHIA.

Ah! quanto satius est, te id dare operam,
Quî istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui
310 Quo magis lubido frustra incendatur tua!

CHARINUS.

Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hìc sis, aliter sentias.

BYRRHIA.

Age, age, ut lubet.

CHARINUS.

Sed Pamphilum
Video. Omnia experiri certum est prius quam pereo.

BYRRHIA.

Quid hic agit?

CHARINUS.

Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat 315
dies.
Interea fiet aliquid, spero.

BYRRHIA.

Id aliquid nihil est.

CHARINUS.

Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum?

BYRRHIA.

Quid ni? si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.

CHARINUS.

Abín' hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus.

PAMPHILUS.

Charinum video. Salve. 320

CHARINUS.

O salve, Pamphile.
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.

PAMPHILUS.

Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed istuc quidnam est?

CHARINUS.

Hodie uxorem ducis?

PAMPHILUS.

Aiunt.

CHARINUS.

Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me vides.

PAMPHILUS.

Quid ita?

CHARINUS.

Hei mihi!

325 Vereor dicere: huic dic, quæso, Byrrhia.

BYRRHIA.

Ego dicam.

PAMPHILUS.

Quid est?

BYRRHIA.

Sponsam hic tuam amat.

PAMPHILUS.

Næ iste haud mecum sentit. Ehodum, dic mihi:
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine?

CHARINUS.

Ah, Pamphile,

Nihil.

PAMPHILUS.

Quàm vellem!

CHARINUS.

Nunc te per amicitiam & per amorem obsecro.
Principio, ut ne ducas.

PAMPHILUS.

Dabo equidem operam.

CHARINUS.

Sed si id non potes,

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. 330

PAMPHILUS.

Cordi!

CHARINUS.

Saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam.

PAMPHILUS.

Audi nunc jam:

Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto,

Cùm is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.

CHARINUS.

Reddidisti animum. 335

PAMPHILUS.

Nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

Facite; fingite, invenite, efficite, quî detur tibi:

Ego id agam, mihi quî ne detur.

CHARINUS.

Sat habeo.

PAMPHILUS.

Davum optume

Video, cujus consilio fretus sum.

CHARINUS.

At tu hercle haud quicquam mihi,

Nisi ea, quæ nihil opus sunt sciri. Fugin' hinc.

BYRRHIA.

Ego vero, ac lubens.

ACTUS II.

SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

DAVUS.

340 DI boni, boni quíd porto! sed ubi inveniam Pamphilum,

Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?

CHARINUS.

Lætus est, nescio quid.

PAMPHILUS.

Nihil est: nondum hæc rescivit mala.

DAVUS.

Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias...

PAMPHILUS.

Audín' tu illum?

DAVUS.

Toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quò nunc primum intendam? 345

CHARINUS.

Cessas adloqui?

DAVUS.

Abeo.

PAMPHILUS.

Dave, ades, resiste.

DAVUS.

Quis homo est qui me? ô Pamphile,
Te ipsum quæro. Euge, Charine! ambo opportune:
vos volo.

PAMPHILUS.

Dave, perii.

DAVUS.

Quin tu hoc audi.

CHARINUS.

Interii.

DAVUS.

Quid timeas, scio.

CHARINUS.

Mea quidem hercle certe in dubio vita est.

DAVUS.

Et quid tu, scio.

PAMPHILUS.

Nuptiæ mihi. 350

DAVUS.

Et id scio.

PAMPHILUS.

Hodie.

DAVUS.

Obtundis, tametsi intelligo.

Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas.

CHARINUS.

Rem tenes.

PAMPHILUS.

Istuc ipsum.

DAVUS.

Atqui istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.

PAMPHILUS.

Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu.

DAVUS.

Hem.

Libero: uxorem tibi non dat jam Chremes.

PAMPHILUS.

Quî scis?

DAVUS.

Scio.

355 Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare sese,

Hodie; item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus,

Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum.
Circumspicio. Nusquam. Forte ibi hujus video Byrrhiam;
Rogo: negat vidisse. Mihi molestum. Quid agam, cogito. 360
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsonî, ipsus tristis, de improviso nuptiæ.
Non cohærent.

PAMPHILUS.

Quorsum nam istuc?

DAVUS.

Ego me continuo ad Chremem.
Cùm illoc advenio: solitudo ante ostium: jam id gaudeo.

CHARINUS.

Recte dicis. 365

PAMPHILUS.

Perge.

DAVUS.

Maneo. Interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti. Accessi: intro aspexi.

PAMPHILUS.

Scio.

Magnum signum.

DAVUS.

Num videntur convenire hæc nuptiis?

PAMPHILUS.

Non, opinor, Dave.

DAVUS.

Opinor, narras? non recte accipis.

370 Certà res est. Etiam puerum inde abiens conveni Chremis,

Olera & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.

CHARINUS.

Liberatus sum hodie, Dave, tuâ operâ.

DAVUS.

Ac nullus quidem.

CHARINUS.

Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.

DAVUS.

Ridiculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

375 Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis.

CHARINUS.

Bene mones.

Ibo; etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est. Vale.

ACTUS II.

ACTUS II.

SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

PAMPHILUS.

QUID igitur sibi volt pater? cur simulat?

DAVUS.

Ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem
Chremes,
Ipsus sibi esse injurius videatur: neque id injuriâ;
Prius quam tuum, ut se se habeat, animum ad nuptias perspexerit. 380
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet,
Tum illæ turbæ fient.

PAMPHILUS.

Quid? vis patiar?

DAVUS.

Pater est, Pamphile:
Difficile est; tum hæc sola est mulier. Dictum ac factum, invenerit
Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido.

PAMPHILUS.

Ejiciat?

DAVUS.

Cito.

PAMPHILUS.

385 Cedò igitur, quid faciam, Dave?

DAVUS.

Dic te ducturum.

PAMPHILUS.

Hem.

DAVUS.

Quid est?

PAMPHILUS.

Egóne dicam?

DAVUS.

Cur non?

PAMPHILUS.

Nunquam faciam.

DAVUS.

Ne nega.

PAMPHILUS.

Suadere noli.

DAVUS.

Ex ea re quid fiat, vide.

PAMPHILUS.

Ut ab illa excludar, huc concludar.

DAVUS.

Non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dictum patrem :
Ducas volo hodie uxorem : tu , ducam , inquies : 390
Cedò , quid jurgabit tecum ? hìc reddes omnia ,
Quæ nunc sunt certa ei consilia , incerta ut sient ,
Sine omni periclo : nam hocce haud dubium est , quin Chremes
Tibi non det gnatam. Nec tu ea causa minueris
Hæc quæ facis , ne is mutet suam sententiam. 395
Patri dic velle : ut , cùm velit tibi jure irasci , non queat.
Nam quod tu speras , propulsabo facile. Uxorem , his moribus ,
Dabit nemo : inveniet inopem potius quam te corrumpi sinat.
Sed si te æquo animo ferre accipiet , negligentem feceris :
Aliam otiosus quæret : interea aliquid acciderit boni. 400

PAMPHILUS.

Itan' credis ?

DAVUS.

Haud dubium id quidem est.

PAMPHILUS.

Vide quo me inducas.

DAVUS.

Quin taces.

PAMPHILUS.

Dicam. Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa , cautio est :

Nam pollicitus sum suscepturum.

DAVUS.

O facinus audax!

PAMPHILUS.

Hanc fidem

Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.

DAVUS.

405 Curabitur. Sed pater adest. Cave, te esse tristem sentiat.

ACTUS II.

SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

SIMO.

REviso quid agant, aut quid captent consilii.

DAVUS.

Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde, ex solo loco:
Orationem sperat invenisse se,
410 Quî differat te: proin tu fac apud te ut sies.

PAMPHILUS.

Modo ut possim, Dave

DAVUS.

Crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II.

SCENA V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

BYRRHIA.

HERUS me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis, 415
Scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præstò video cum Davo: hoc agam.

SIMO.

Utrumque adesse video.

DAVUS.

Hem, serva.

SIMO.

Pamphile,

DAVUS.

Quasi de improviso respice ad eum.

PAMPHILUS.

Ehem, pater.

DAVUS.

420 Probe.

SIMO.

Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

BYRRHIA.

Nunc nostræ timeo parti, quid hic respondeat.

PAMPHILUS.

Neque istic, neque alibi, tibi usquam erit in me mora.

BYRRHIA.

Hem!

DAVUS.

Obmutuit.

BYRRHIA.

Quid dixit?

SIMO.

Facis ut te decet,

Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratia.

DAVUS.

425 Sum verus?

BYRRHIA.

Herus, quantum audio, uxore excidit.

SIMO.

I jam nunc intro, ne in mora, cùm opus sit, sies.

PAMPHILUS.

Eo.

BYRRHIA.

Nullane in re esse homini cuiquam fidem!
Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet,
Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ 430
Memini videre: quò æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTUS II.

SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

DAVUS.

Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & eâ me hìc restitisse gratiâ. 435

SIMO.

Quid Davus narrat?

DAVUS.

Æque quicquam nunc quidem.

SIMO.

Nihílne? hem.

DAVUS.

Nil prorsus.

SIMO.

Atqui expectabam quidem.

DAVUS.

Præter spem evénit: sentio: hoc male habet virum.

SIMO.

Potín' es mihi verum dicere?

DAVUS.

Nihil facilius.

SIMO.

440 Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Propter hujusce hospitæ consuetudinem?

DAVUS.

Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc solicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim ipsus secum rectâ reputavit viâ.

SIMO.

445 Laudo.

DAVUS.

Dum licitum est ei, dumque ætas tulit,
Amavit: tum id clam: cavit ne unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.

SIMO.

Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.

DAVUS.

DAVUS.

Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi. 450

SIMO.

Quidnam est?

DAVUS.

Puerile est.

SIMO.

Quid est?

DAVUS.

Nihil.

SIMO.

Quin dic, quid est?

DAVUS.

Ait, nimium parce facere sumptum.

SIMO.

Méne?

DAVUS.

Te.

Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium 455
Potissimum nunc? &, quod dicendum hìc siet,
Tu quoque perparce nimium. Non laudo.

SIMO.

Tace.

DAVUS.

Commovi.

SIMO.

Ego, istæc recte ut fiant, videro.

Quidnam hoc rei est? quid hic vult veterator sibi?

460 Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTUS III.

SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

MYSIS.

ITA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias
virum.

SIMO.

Ab Andria est ancilla hæc. Quid narras?

DAVUS.

Ita est.

MYSIS.

Sed hic Pamphilus.

SIMO.

Quid dicit?

MYSIS.

Firmavit fidem.

SIMO.

Hem,

DAVUS.

Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.

MYSIS.

465 Nam quod peperisset, jussit tolli.

SIMO.

O Jupiter!

Quid ego audio? actum est, si quidem hæc vera prædicat.

LESBIA.

Bonum ingenium narras adolescentis.

MYSIS.

Optumum.

Sed sequere me intro, ne in mora illi sis.

LESBIA.

Sequor.

DAVUS.

470 Quod remedium nunc huic malo inveniam?

SIMO.

Quid hoc?

Adeón' est demens? ex peregrina? jam scio; ah!
Vix tandem sensi stolidus.

DAVUS.

Quid hic sensisse ait?

SIMO.

Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia:
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.

GLYCERIUM.

Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. 475

IMO.

Hui, tam cito! ridiculum: postquam ante ostium
Me audivit stare, adproperat. Non sat commode
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc.

DAVUS.

Mihín'?

SIMO.

Num immemor es discipuli?

DAVUS.

Ego, quid narres, nescio.

SIMO.

Hiccine, si me imparatum in veris nuptiis 480
Adortus esset, quos mihi ludos redderet!
Nunc hujus periclo fit, ego *in portu navigo*.

ACTUS III.

SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

LESBIA.

ADHUC, Archilis, quæ adsolent, quæque oportet
Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.
485 Nunc primùm fac, istæc ut lavet: post deinde,
Quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono;
490 Cúmque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.

SIMO.

Vel hoc, quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum?

DAVUS.

Quidnam id est?

SIMO.

Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ:

Sed, postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.

O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus

Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis? 495

Saltem accurate, ut metui videar certe, si rescive-rim.

DAVUS.

Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.

SIMO.

Edixín' tibi?

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid retulit?

Credón' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

DAVUS.

Teneo quid erret: & quid agam, habeo. 500

SIMO.

Quid taces?

DAVUS.

Quid, credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.

SIMO.

Mihín' quisquam?

DAVUS.

Eho, an túte intellexti hoc adsimularier?

SIMO.

Irrideor.

DAVUS.

Renuntiatum est: nam quî istæc tibi incidit suspicio?

SIMO.

Quî? quia te noram.

DAVUS.

Quasi tu dicas, factum id consilio meo.

SIMO.

505 Certe enim scio.

DAVUS.

Non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.

SIMO.

Egóne te?

DAVUS.

Sed, si quid narrare occœpi, continuo dari
Tibi verba censes.

SIMO.

Falso.

DAVUS.

Itaque hercle nihil jam mutire audeo.

SIMO.

Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc.

DAVUS.

Intellexti.

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium.

510 Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum, ut sis sciens:

Ne tu hoc mihi posteriùs dicas, Davi factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo.

SIMO.

Unde id scis?

DAVUS.

Audivi, & credo: multa concurrunt simul,
Quî conjecturam hanc nunc facio. Jam primùm hæc se e Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum est falsum. Nunc, 515 postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla ilico
Obstetricem arcersitum ad eam, & puerum ut adferret simul.
Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur nuptiæ.

SIMO.

Quid ais? cùm intellexeras
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

DAVUS.

Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam om- 520 nes nos quidem
Scimus, quàm misere hanc amarit. Nunc sibi uxorem expetit.
Postremò id mihi da negotî: tu tamen idem has nuptias

Perge facere ita, ut facis: & id spero adjuturos Deos.

SIMO.

Immo abi intro, ibi me oppetire, &, quod parato opus est, para.

525 Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parvi pendo: illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. Nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: si impetro,
530 Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum merito possim cogere.
Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

ACTUS III.

SCENA III.

SIMO. CHREMES.

SIMO.

JUBEO Chremetem.

CHREMES.

O! te ipsum quærebam.

SIMO.

Et ego te.

CHREMES.

Optato advenis.

Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam 535

Meam nubere tuo gnato: id viso, tún', an illi insaniant.

SIMO.

Ausculta: paucis, & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

CHREMES.

Ausculto: loquere quid velis.

SIMO.

Per te Deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,

540 Quæ incepra a parvis, cum ætate adcrevit simul,
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi potestas summa servandi datur,
Ut me adjuves in hac re: atque ita, ut nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant.

CHREMES.

Ah, ne me obsecra:
545 Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem est utrique, ut fiant, arcersi jube.
Sed si ex ea re plus mali est, quam commodi
Utrique, id te oro, in commune ut consulas,
550 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

SIMO.

Immo ità volo, itáque postulo, ut fiat, Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat.

CHREMES.

Quid est?

SIMO.

Iræ sunt inter Glycerium & gnatum.

CHREMES.

Audio.

SIMO.

Ita magnæ, ut sperem posse avelli.

CHREMES.

Fabulæ.

SIMO.

Profecto sic est. 555

CHREMES.

Sic hercle, ut dicam tibi:

Amantium iræ, amoris integratio est.

SIMO.

Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus lubido occlusa est contumeliis:
Priusquam harum scelera, & lacrymæ confictæ dolis,
Reducunt animum ægrotum ad misericordiam, 560
Uxorem demus. Spero, consuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dein facile ex illis sese emersurum malis.

CHREMES.

Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti. 565

SIMO.

Quî scis ergo istuc, nisi periclum feceris?

CHREMES.

At istuc periclum in filia fieri, grave est.

SIMO.

Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide. 570
Principio, amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ invenias virum.

CHREMES.

Quid istic? si ita istuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

SIMO.

575 Merito te semper maxumi feci, Chreme.

CHREMES.

Sed quid ais!

SIMO.

Quid?

CHREMES.

Qui scis eos nunc discordare inter se?

SIMO.

Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis, dixit.
Et is mihi suadet, nuptias, quantùm queam, ut maturem.
Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
580 Túte adeo jam ejus verba audies. Heus, evocate huc Davum.
Atque eccum: video ipsum foras exire.

ACTUS III.

SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

DAVUS.

AD te ibam.

SIMO.

Quidnam est?

DAVUS.

Cur uxor non arcersitur? jam advesperascit.

SIMO.

Audín' tu illum?

Ego dudum nonnihil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,

Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes, 585

Propterea quod amat filius.

DAVUS.

Egón' istuc facerem?

SIMO.

Credidi:

Idque adeo metuens vos celavi quod nunc dicam.

DAVUS.

Quid?

SIMO.

Scies:

Nam propemodum habeo tibi jam fidem.

DAVUS.

Tandem cognosti qui siem.

SIMO.

Non fuerant nuptiæ futuræ.

DAVUS.

Quid? non?

SIMO.

Sed ea gratia

590 Simulavi, vos ut pertentarem.

DAVUS.

Quid ais!

SIMO,

Sic res est.

DAVUS.

Vide!

Nunquam istuc quivi ego intelligere. Vah! consilium callidum.

SIMO.

Hoc audi: ut hinc te intro ire jussi, opportune hic fit mihi obviam.

DAVUS.

Hem! numnam perîmus?

SIMO.

Narro huic quæ tu dudum narrasti mihi.

DAVUS.

DAVUS.

Quidnam audio?

SIMO.

Gnatam ut det oro, vixque id exoro.

DAVUS.

Occidi.

SIMO.

Hem! quid dixti? 595

DAVUS.

Optume, inquam, factum.

SIMO.

Nunc per hunc nulla est mora.

CHREMES.

Domum modo ibo; ut apparentur, dicam: atque huc renuntio.

SIMO.

Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.

DAVUS.

Ego vero solus.

SIMO.

Corrigere mihi gnatum porro enitere.

DAVUS.

Faciam hercle sedulo.

SIMO.

Potes nunc, dum animus irritatus est.

DAVUS.

Quiescas. 600

SIMO.

Age igitur : ubi nunc est ipsus?

DAVUS.

Mirum, ni domi est.

SIMO.

Ibo ad eum : atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.

DAVUS.

Nullus sum.

Quid causæ est quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est preci loci relictum : jam perturbavi omnia :

Herum fefelli : in nuptias conjeci herilem filium;

605 Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem astutia! quod si quiessem, nihil evenisset mali.

Sed eccum ipsum video : occidi.

Utinam mihi esset aliquid hìc, quò nunc me præcipitem darem.

ACTUS III.

SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

PAMPHILUS.

UBI illic est scelus, qui me perdidit?

DAVUS.

Perii.

PAMPHILUS.

Atque hoc confiteor

Jure mihi obtigisse, quandoquidem tam iners, tam nulli consilî 610

Sum. Servón' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam auferet.

DAVUS.

Posthac incolumem stat scio fore me, nunc si devito hoc malum.

PAMPHILUS.

Nam quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modo

Qui sum pollicitus, ducere? qua fiducia id facere audeam? 615

Nec, quid me nunc faciam, scio.

DAVUS.

Nec quidem me: atque id ago sedulo.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram.

PAMPHILUS.

Ohe!

DAVUS.

Visus sum.

PAMPHILUS.

Ehodum, bone vir, quid ais? vidén' me tuis consiliis
Miserum impeditum esse?

DAVUS.

At jam expediam.

PAMPHILUS.

Expedies?

DAVUS.

Certe, Pamphile.

PAMPHILUS.

620 Nempe ut modo.

DAVUS.

Immo melius spero.

PAMPHILUS.

Oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam restituas? hem! quo fretus siem,

Qui me hodie ex tranquillissima re conjecisti in nuptias.

Annon dixi hoc esse futurum?

DAVUS.

Dixti.

PAMPHILUS.

Quid meritus?

DAVUS.

Crucem.

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam.

PAMPHILUS.

Hei mihi

Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo! 625

Namque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te ulcisci, sinit.

ACTUS IV.

SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

CHARINUS.

HOCCIN' est credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
630 Alterius sua ut comparent commoda? ah!
Idne est verum? immo id est genus hominum pessumum,
In denegando modo quis pudor paululum adest:
Post, ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti, necessario se aperiunt:
635 Et timent: & tamen res premit denegare.

Ibi tum eorum impudentissima oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi?
Heus, proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides
Si roges, nihil pudet. Hìc, ubi opus est,
Non verentur: illic ubi nihil opus est, ibi verentur. 640
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expostulem?
Ingeram mala multa? Atque aliquis dicat, nihil promoveris:
Multum. Molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero.

PAMPHILUS.

Charine, & me & te imprudens, nisi quid Dî respiciunt, perdidi.

CHARINUS.

Itáne, imprudens? tandem inventa est causa. Solvisti fidem. 645

PAMPHILUS.

Quî tandem?

CHARINUS.

Etiam nunc me ducere istis dictis postulas?

PAMPHILUS.

Quid istuc est?

CHARINUS.

Postquam me amare dixi, complacita est tibi.
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectavi meo.

PAMPHILUS.

Falsus es.

CHARINUS.

Non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,

650 Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas.

PAMPHILUS.

Habeam? ah! nescis quantis in malis verser miser,
Quantasque hic suis consiliis mihi confecit solicitudines
Meus carnifex.

CHARINUS.

Quid istuc tam mirum est, de te si exemplum capit?

PAMPHILUS.

Haud istud dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.

CHARINUS.

655 Scio: cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenset: nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

PAMPHILUS.

Immo etiam, quo tu minùs scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi.

Nec

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

CHARINUS.

Scio : tu coactus tua voluntate es. 660

PAMPHILUS.

Mane :

Nondum scis.

CHARINUS.

Scio equidem illam ducturum esse te.

PAMPHILUS.

Cur me enecas? hoc audi. Nunquam destitit
Instare, ut dicerem, me esse ducturum, patri :
Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

CHARINUS.

Quis homo istuc? 665

PAMPHILUS.

Davus.

CHARINUS.

Davus!

PAMPHILUS.

Davus omnia.

CHARINUS.

Quamobrem?

PAMPHILUS.

Nescio : nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui ei auscultaverim.

CHARINUS.

Factum hoc est, Dave?

DAVUS.

Factum.

CHARINUS.

Hem, quid ais, scelus?

670 At tibi Dî dignum factis exitium duint.

Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias

Inimici vellent, quod, nisi hoc, consilium darent?

DAVUS.

Deceptus sum, at non defatigatus.

CHARINUS.

Scio.

DAVUS.

Hac non successit, alia aggrediemur via,

675 Nisi id putas, quia primo processit parum,

Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

PAMPHILUS.

Immo etiam: nam satis credo, si advigilaveris,

Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

DAVUS.

Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,

680 Conari manibus, pedibus, noctesque & dies,

Capitis periclum adire, dum prosim tibi.

Tuum est, si quid præter spem evenit, mihi ignoscere,

Parum succedit quod ago, at facio sedulo.

Vel melius túte reperi; me missum face.

PAMPHILUS.

Cupio. Restitue in quem me accepisti locum.

DAVUS.

685 Faciam.

PAMPHILUS.

At jam hoc opus est.

DAVUS.

Hem, st, mane, concrepuit à Glycerio ostium.

PAMPHILUS.

Nihil ad te.

DAVUS.

Quæro.

PAMPHILUS.

Hem, nunccine demum?

DAVUS.

At jam hoc tibi inventum dabo.

ACTUS IV.

SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

MYSIS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum

Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.

PAMPHILUS.

690 Mysis, quid est?

MYSIS.

Hem, Pamphile, optume te mihi offers.

PAMPHILUS.

Quid est?

MYSIS.

Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se venias:
Videre ait te cupere.

PAMPHILUS.

Vah! perii: hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros solicitarier?
Nam idcirco arcersor, nuptias quod mihi apparari sensit.

CHARINUS.

695 Quibus quidem quàm facile potuerat quiesci, si hic quiesset.

DAVUS.

Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.

MYSIS.

Atque edepol
Ea res est: proptereáque nunc misera in mœrore est.

PAMPHILUS.

Mysis,
Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deserturum,

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores: valeant

Qui inter nos dissidium volunt. Hanc, nisi mors, 700 mihi adimet nemo.

CHARINUS.

Resipisco.

PAMPHILUS.

Non Apollinis magis verum, atque hoc, responsum est.

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit,

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut 705 credat.

Quis videor?

CHARINUS.

Miser æque atque ego.

DAVUS.

Consilium quæro.

CHARINUS.

Fortis.

PAMPHILUS.

Scio quid conere.

DAVUS.

Hoc ego tibi profecto effectum reddam.

PAMPHILUS.

Jam hoc opus est.

DAVUS.

Quin jam habeo.

CHARINUS.

Quid est?

DAVUS.

Huic, non tibi, habeo: ne erres.

CHARINUS.

Sat habeo.

PAMPHILUS.

Quid facies, cedò?

DAVUS.

Dies mihi hic ut satis sit, vereor
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas:
710 Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.

PAMPHILUS.

Ego hanc visam.

DAVUS.

Quid tu? quo hinc te agis?

CHARINUS.

Verum vis dicam?

DAVUS.

Immo etiam:
Narrationis incipit mihi initium.

CHARINUS.

Quid me fiet?

DAVUS.

Eho tu, impudens, non satis habes quod tibi dieculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias?

CHARINUS.

Dave, attamen.

DAVUS.

Quid ergo?

CHARINUS.

Ut ducam. 715

DAVUS.

Ridiculum.

CHARINUS.

Huc face ad me ut venias, si quid poteris.

DAVUS.

Quid veniam? nihil habeo.

CHARINUS.

At tamen, si quid.

DAVUS.

Age, veniam.

CHARINUS.

Si quid,

Domi ero.

DAVUS.

Tu, Mysis, dum exeo, parumper opperire me hìc.

MYSIS.

Quapropter?

DAVUS.

Ita facto est opus.

MYSIS.

Matura.

DAVUS.

Jam, inquam, hìc adero.

ACTUS. IV.

SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

MYSIS.

NIHILNE esse proprium cuiquam! Dii, vestram fidem!

720 Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,

Amicum, amatorem, virum in quovis loco

Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit

Laborem! facile hìc plus mali est, quam illic boni.

Sed Davus exit. Mi homo, quid istuc, obsecro, est?

Quo portas puerum? 725

DAVUS.

Mysis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem exprompâ malitiâ atque astutiâ.

MYSIS.

Quidnam incepturus?

DAVUS.

Accipe a me hunc ocius,
Atque ante nostram januam appone.

MYSIS.

Obsecro,
Humíne?

DAVUS.

Ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. 730

MYSIS.

Quamobrem id túte non facis?

DAVUS.

Quia, si forte opus sit ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse, ut liquido possim.

MYSIS.

Intelligo,
Nova nunc religio in te istæc incessit, cedó.

DAVUS.

Move ocius te, ut quid agam, porro intelligas.
Proh Jupiter! 735

MYSIS.

Quid est.

DAVUS.

Sponsæ pater intervenit.
Repudio, quod consilium primùm intenderam.

MYSIS.

Nescio quid narres.

DAVUS.

Ego quoque hinc ab dextera
Venire me adsimulabo: tu, ut subservias
Orationi, ut cunque opus sit verbis, vide.

MYSIS.

740 Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vestrum remorer commodum.

ACTUS IV.

SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

CHREMES.

REVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam arcersi. Sed quid hoc?
745 Puer hercle est. Mulier, tún' apposuisti hunc?

MYSIS.

Ubi illic est?

CHREMES.

Non mihi respondes?

MYSIS.

Nusquam est. Væ miseræ mihi!

Reliquit me homo, atque abiit.

DAVUS.

Dii vestram fidem!

Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?

Tum annona cara est. Quid dicam aliud? nescio.

MYSIS.

Cur tu obsecro hìc me solam? 750

DAVUS.

Quæ est hæc fabula?

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

MYSIS.

Satin' sanus es, qui me id rogites?

DAVUS.

Quem ego igitur rogem,

Qui hìc neminem alium video?

CHREMES.

Miror, unde sit.

DAVUS.

Dicturán' es, quod rogo?

MYSIS.

Au!

DAVUS.

Concede ad dexteram.

MYSIS.

755 Deliras: non túte ipse?

DAVUS.

Verbum si mihi

Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

MYSIS.

Male dicis.

DAVUS.

Unde est? dic clare.

MYSIS.

A nobis.

DAVUS.

Ah, ah, eh.

Mirum verò, impudenter mulier si facit meretrix?

CHREMES.

Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.

DAVUS.

760 Adeón' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis?

CHREMES.

Veni in tempore.

DAVUS.

Propera adeo puerum tollere hinc ab janua:

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

MYSIS.

Dii te eradicent, ita me miseram territas.

DAVUS.

Tibi ego dico, an non? 765

MYSIS.

Quid vis?

DAVUS.

At etiam rogas?

Cedò, cujum puerum hìc apposuisti? dic mihi.

MYSIS.

Tu nescis?

DAVUS.

Mitte id quod scio, dic quod rogo.

MYSIS.

Vestri.

DAVUS.

Cujus, vestri?

MYSIS.

Pamphili.

DAVUS.

Hem, quid? Pamphili?

MYSIS.

Eho, an non est?

CHREMES.

Recte ego semper fugi has nuptias.

DAVUS.

O facinus animadvertendum! 770

MYSIS.

Quid clamitas?

DAVUS.

Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?

MYSIS.

O hominem audacem!

DAVUS.

Verum: vidi Cantharam
Subfarcinatam.

MYSIS.

Diis pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

DAVUS.

775 Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.

CHREMES.

Non hercle faciet.

DAVUS.

Nunc adeo, ut tu sis sciens,
Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam
780 Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

MYSIS.

Tu pol, homo, non es sobrius.

DAVUS.

Fallacia
Alia aliam trudit. Jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc.

CHREMES.

Hem!

DAVUS.

Coactus legibus

Eam uxorem ducet.

MYSIS.

Au! obsecro, an non civis est?

CHREMES.

Jocularium in malum insciens pene incidi. 785

DAVUS.

Quis hìc loquitur? ò Chreme, per tempus advenis:
Ausculta.

CHREMES.

Audivi jam omnia.

DAVUS.

Anne tu omnia?

CHREMES.

Audivi, inquam, a principio.

DAVUS.

Audistín', obsecro?

Hem scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc
abripi.

Hic est ille: non te credas Davum ludere. 790

MYSIS.

Me miseram! nihil pol falsi dixi, mi senex.

CHREMES.

Novi omnem rem. Sed est Simo intus?

DAVUS.

Est.

MYSIS.

Ne me attingas, sceleste. Si pol Glycerio non omnia hæc . . .

DAVUS.

Eho, inepta, nescis quid sit actum.

MYSIS.

Quî sciam?

DAVUS.

795 Hic socer est. Alio pacto haud poterat fieri
Ut sciret hæc, quæ volumus.

MYSIS.

Hem, prædiceres.

DAVUS.

Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV.

ACTUS IV.

SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

CRITO.

In hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ sese inhoneste optavit parere hìc divitias
Potius quam in patria honeste pauper vivere. 800
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. Salvete.

MYSIS.

Obsecro,
Quem video? éstne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est.

CRITO.

O Mysis, salve.

MYSIS.

Salvus sis, Crito.

CRITO.

Itán' Chrysis? hem! 805

MYSIS.

Nos quidem pol miseras perdidit.

CRITO.

Quid vos? quo pacto hìc? satín' recte?

MYSIS.

Nósne? sic,

Ut quimus, aiunt; *quando, ut volumus, non licet.*

CRITO.

Quid Glycerium? jam hìc suos parentes repperit?

MYSIS.

810 Utinam!

CRITO.

An nondum etiam? haud auspicato huc me attuli:

Nam pol, si id scissem, nunquam huc retulissem pedem:

Semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror.

Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem

Lites sequi, quàm hìc mihi sit facile atque utile,

815 Aliorum exempla commonent: simul arbitror,

Jam aliquem esse amicum & defensorem ei: nam fere

Grandiuscula jam profecta est illinc. Clamitent

Me sycophantam hereditates persequi,

Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.

MYSIS.

820 O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.

CRITO.

Duc me ad eam: quando huc veni, ut videam.

MYSIS.

Maxumé.

DAVUS.

Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS V.

SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CHREMES.

SATIS jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ. 825

SIMO.

Immo enim nunc quam maxime abs te postulô, atque oro, Chreme,
Ut beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobes.

CHREMES.

Vide quam iniquus sis præ studio; dum id efficias quod cupis,

Neque modum benignitatis, neque, quid ores, cogitas:

830 Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

SIMO.

Quibus?

CHREMES.

Ah rogitas? perpulisti me ut homini adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;

Ejus labore atque ejus dolore, gnato ut medicarer tuo:

835 Impetrasti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert: feras.

Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.

SIMO.

Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,

Quibus id maxume utile est, illum esse quam deterrimum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.

840 Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.

CHREMES.

Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.

SIMO.

Scio.

CHREMES.

At

Vero vultu; cùm, ibi me adesse, neuter dum præsenserat.

SIMO.

Credo; & id facturas, Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

ACTUS V.

SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DAVUS.

ANIMO nunc jam otioso esse impero. 845

CHREMES.

Hem Davum tibi.

SIMO.

Unde egreditur?

DAVUS.

Meo præsidio, atque hospitis.

SIMO.

Quid illud mali est?

DAVUS.

Ego commodiorem hominem, adventum, tempus, non vidi.

SIMO.

Scelus!

Quémnam hic laudat?

DAVUS.

Omnis res est jam in vado.

SIMO.

Cesso alloqui?

DAVUS.

Herus est: quid agam?

SIMO.

O salve, bone vir.

DAVUS.

Ehem, ò Simo, ò noster Chremes,

850 Omnia apparata jam sunt intus.

SIMO.

Curasti probe.

DAVUS.

Ubi voles, arcerse.

SIMO.

Bene sane: id enimvero hìc nunc abest.

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii est?

DAVUS.

Mihín'?

SIMO.

Ita.

DAVUS.

Mihíne?

SIMO.

Tibi ergo.

DAVUS.

Modo introii.

SIMO.

Quasi ego, quam dudum, rogem.

DAVUS.

Cum tuo gnato una.

SIMO.

Anne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnifex? 855

DAVUS.

Sunt.

SIMO.

Cur igitur hic est?

CHREMES.

Quid illum censes? cum illa litigat.

DAVUS.

Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo
ex me audias.
Nescio qui senex modo venit: ellum, confidens,
catus:

Cùm faciem videas, videtur esse quantivis pretii,
860 Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

SIMO.

Quidnam adportas?

DAVUS.

Nihil equidem, nisi quod illum audivi dicere.

SIMO.

Quid ait tandem?

DAVUS.

Glycerium se scire civem esse Atticam.

SIMO.

Hem, Dromo, Dromo.

DAVUS.

Quid est?

SIMO.

Dromo.

DAVUS.

Audi.

SIMO.

Verbum si addideris. Dromo.

DAVUS.

Audi, obsecro.

DROMO.

Quid vis?

SIMO.

Sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DROMO.

865 Quem?

SIMO.

SIMO.

Davum.

DAVUS.

Quamobrem?

SIMO.

Quia lubet. Rape, inquam.

DAVUS.

Quid feci?

SIMO.

Rape.

DAVUS.

Si quicquam invenies me mentitum, occidito.

SIMO.

Nihil audio.

Ego jam te commotum reddam.

DAVUS.

Tamen, & si hoc verum est.

SIMO.

Tamen.

Cura adservandum vinctum. Atque audín'? quadrupedem constringito.

Age; nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi

Ostendam, herum quid sit pericli fallere, & 870

Illi, patrem.

CHREMES.

Ah ne sævi tantopere.

SIMO.

O Chreme,

Pietatem gnati! nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet?

ACTUS V.

SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

PAMPHILUS.

875 Quis me vult? perii, pater est.

SIMO.

Quid ais, omnium?

CHREMES.

Ah!

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

SIMO.

Quasi quicquam in hunc jam gravius dici possiet.
Ain' tandem, civis Glycerium est?

PAMPHILUS.

Ita prædicant.

SIMO.

Ita prædicant? ò ingentem confidentiam!
880 Num cogitat quid dicat? num facti piget?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeón' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?

PAMPHILUS.

Me miserum! 885

SIMO.

Hem, modóne id demum sensti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cùm ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi:
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem hujus solicito amentia? an 890
Ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, vivat cum illâ.

PAMPHILUS.

Mi pater.

SIMO.

Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris. 895

PAMPHILUS.

Pater, licétne pauca?

SIMO.

Quid dices mihi?

CHREMES.

Tamen, Simo, audi.

SIMO.

Ego audiam? quid audiam, ò Chreme?

CHREMES.

Attamen dicat, sine.

SIMO.

Age, dicat; sino.

PAMPHILUS.

Ego me amare hanc fateor. Si id peccare est, fateor id quoque.

900 Tibi, pater, me dedo. Quidvis oneris impone: impera:

Vis me uxorem ducere? hanc vis amittere? ut potero, feram.

Hoc modò te obsecro, ut ne credas a me adlegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

SIMO.

Adducas?

PAMPHILUS.

Sine, pater.

CHREMES.

Æquum postulat: da veniam.

PAMPHILUS.

Sine te hoc exorem.

SIMO.

Sino.

Quodvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, 905
Chremes.

CHREMES.

Pro peccato magno paululum supplicii satis est patri.

ACTUS V.

SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

CRITO.

Mitte orare: una harum quævis causa me, ut faciam, monet,
Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

CHREMES.

Andrium ego Critonem video? certe is est. Salvus sis, Crito.
Quid tu Athenas insolens?

CRITO.

Evenit. Sed hiccine est 910
Simo?

CHREMES.

Hic est.

SIMO.

Mén' quæris? Eho, tu Glycerium hinc civem esse ais?

CRITO.

Tu negas?

SIMO.

Itáne huc paratus advenis?

CRITO.

Qua de re?

SIMO.

Rogas?

Túne impune hoc facias? túne hìc homines adolescentulos

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem inlicis?

915 Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas?

CRITO.

Sanúsne es?

SIMO.

Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?

PAMPHILUS.

Perii: metuo ut substet hospes.

CHREMES.

Si, Simo, hunc noris satis,

Non ita arbitrere: bonus est hic vir.

SIMO.

Hic vir sit bonus?

Itáne adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credundum, Chremes! 920

PAMPHILUS.

Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probe.

SIMO.

Sycophanta.

CRITO.

Hem.

CHREMES.

Sic, Crito, est hic: mitte.

CRITO.

videat qui siet.
Si mihi pergit, quæ vult, dicere, ea, quæ non vult audiet.
Ego istæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam sciri potest. 925
Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejectus est,
Et istæc unà parva virgo. Tum ille egens forte applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se.

SIMO.

Fabulam inceptat.

CHREMES.

Sine.

CRITO.

Itáne vero ? obturbat.

CHREMES.

Perge.

CRITO.

Tum is mihi cognatus fuit,

930 Qui eum recepit. Ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est.

CHREMES.

Ejus nomen?

CRITO.

Nomen tam cito tibi? Phania.

CHREMES.

Hem, perii.

CRITO.

Verum hercle: opinor fuisse Phaniam: hoc certo scio,

Rhamnusium se aiebat esse.

CHREMES.

O Jupiter!

CRITO.

Eadem hæc, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere.

CHREMES.

Utinam. Id sit quod spero. Eho, dic mihi,

Quid eam tum, suámne esse aiebat? 935

CRITO.

Non.

CHREMES.

Cujam igitur?

CRITO.

Fratris filiam.

CHREMES.

Certe mea est.

CRITO.

Quid ais?

SIMO.

Quid tu ais?

PAMPHILUS.

Arrige aures, Pamphile.

SIMO.

Quî credis?

CHREMES.

Phania ille, frater meus fuit.

SIMO.

Noram, & scio.

CHREMES.

Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam persequens proficiscitur.

Tum illam relinquere hic est veritus; postilla nunc primum audio,

240 Quid illo sit factum.

PAMPHILUS.

Vix sum apud me, ita animus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

SIMO.

Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo.

PAMPHILUS.

Credo, Pater.

CHREMES.

At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet.

PAMPHILUS.

Dignus es

Cum tua religione, odio. *Nodum in scirpo quæris.*

CRITO.

Quid istuc est?

CHREMES.

245 Nomen non convenit.

CRITO.

Fuit hercle huic aliud parvæ.

CHREMES.

Quod, Crito?

Nunquid meministi?

CRITO.

Id quæro.

PAMPHILUS.

Egón' hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. Heus, Crito: quod quæris, Pasibula est.

CRITO.

Ipsa est.

CHREMES.

Ea est.

PAMPHILUS.

Ex ipsa millies audivi.

SIMO.

Omnes nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. 950

CHREMES.

Ita me Dii ament, credo.

PAMPHILUS.

Quid restat, pater?

SIMO.

Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam.

PAMPHILUS.

O lepidum patrem!
De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes.

CHREMES.

Causa optima est,

Nisi quid pater ait aliud.

PAMPHILUS.

Nempe.

SIMO.

Id scilicet.

CHREMES.

Dos, Pamphile, est,

Decem talenta.

PAMPHILUS.

Accipio.

CHREMES.

Propero ad filiam. Eho mecum, Crito:

955 Nam illam me credo haud nosse.

SIMO.

Cur non illam huc transferri jubes?

PAMPHILUS.

Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negotî.

SIMO.

Non potest.

PAMPHILUS.

Quî?

SIMO.

Quia habet aliud magis ex se se, & majus.

PAMPHILUS.

Quidnam?

SIMO.

Vinctus est.

PAMPHILUS.

Pater, non recte vinctus est.

SIMO.

Haud ita jussi.

PAMPHILUS.

Jube solvi, obsecro.

SIMO.

Age fiat.

PAMPHILUS.

At matura.

SIMO.

Eo intro.

PAMPHILUS.

O faustum & felicem hunc diem!

ACTUS V.

SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

CHARINUS.

960 PROVISO quid agat Pamphilus: atque eccum.

PAMPHILUS.

Aliquis forsan me putet

Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.

Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror,

Quod voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas

Parta est, si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.

965 Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui hæc narrem, dari?

CHARINUS.

Quid illud gaudii est?

PAMPHILUS.

Davum video: nemo est, quem mallem, omnium:

Nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

ACTUS V.

SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

DAVUS.

PAMPHILUS ubinam hic est?

PAMPHILUS.

Dave.

DAVUS.

Quis homo est?

PAMPHILUS.

Ego sum.

DAVUS.

O Pamphile.

PAMPHILUS.

Nescis quid mihi obtigerit?

DAVUS.

Certe: sed, quid mihi obtigerit, scio.

PAMPHILUS.

970 Et quidem ego.

DAVUS.

More hominum evênit, ut quod sim nactus mali,
Prius rescisceres tu, quam ego illud, quod tibi evênit boni.

PAMPHILUS.

Mea Glycerium suos parentes reperit.

DAVUS.

O factum bene!

CHARINUS.

Hem!

PAMPHILUS.

Pater amicus summus nobis.

DAVUS.

Quis?

PAMPHILUS.

Chremes.

DAVUS.

Narras probe.

PAMPHILUS.

Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam.

CHARINUS.

Num ille somniat

Ea,

Ea quæ vigilans voluit? 975

P A M P H I L U S.

Tum de puero, Dave?

D A V U S.

Ah, desine:

Solus est, quem diligant Dii.

C H A R I N U S.

Salvus sum, si hæc vera sunt.

Conloquar.

P A M P H I L U S.

Quis homo est? Charine, in tempore ipso mihi advenis.

C H A R I N U S.

Bene factum.

P A M P H I L U S.

Hem. Audistín?

C H A R I N U S.

Omnia. Age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes: facturum quæ voles, scio esse omnia.

P A M P H I L U S.

Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare 980 dum exeat.

Sequere hàc me: intus apud Glycerium nunc. Tu, Dave, abi domum,

Propera, arcerse, hinc qui auferant eam. Quid stas? quid cessas?

DAVUS.

Eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:

Intus transigetur, si quid est, quod restet. Plaudite.

FINIS ANDRIÆ.

PUBLII TERENTII
EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS. L. POSTHUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS DUABUS, DEXTRA, ET SINISTRA. GRÆCA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO CONSULIBUS.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PROLOGUS.
PHÆDRIA, filius Lachetis, & amator Thaidis.
PARMENO, servus Phædriæ.
THAIS, meretrix, amica Phædriæ.
GNATHO, parasitus.
CHÆREA, filius minor Lachetis, & amator Pamphilæ.
THRASO, miles, rivalis Phædriæ.
PYTHIAS, ancilla Thaidis.
CHREMES, frater Pamphilæ.
ANTIPHO, adolescens, amicus Chæreæ.
DORIAS, altera ancilla Thaidis.
DORUS, eunuchus.
SANGA, servus Thrasonis.
SOPHRONA, nutrix.
LACHES, pater Phædriæ & Chæreæ.

PERSONÆ MUTÆ.

SIMALIO, }
DONAX, } servi Thrasonis.
SYRISCUS, }

PAMPHILA, soror Chremetis.

Scena ATHENIS.

M. ANT. MURETI
ARGUMENTUM
IN EUNUCHUM.

Civis quidam Atheniensis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. Ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuere e Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui, Rhodum advectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. Hæc acceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia cœpit educere, nemo ut esset qui non utramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cùm ad eam ætatem pervenisset, ut viris placere posset, maternam, ut fit, vivendi rationem insecuta, cum hospite quodam Athenas venit, qui eam postea moriens hæredem reliquit. Interea miles, Thraso nomine. ad eam

adjecit animum; cúmque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam morte commutaverat, fraterque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod & formosa esset, & fidibus sciret, præclare a se venditum iri. Forte accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut esset, quod amicæ, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adjunxeratque sibi Phædriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. Inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila; jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas

constabiliret suas. Redit miles : sed cùm cognosset de amore Phædriæ, puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire : nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quidvis sibi faciundum putabat. Tandem, cùm speraret se postea facile consilium suum ei ipsi, cujus animum offenderat, probaturam, Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. Postridie arcersito ei, atque ægre ferenti, tandem se purgat; multisque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret : ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phædria, ut hujus bidui molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit : itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cùm ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum eâ potiretur :

neque prius conquievit, quam, ejus rei causâ, ad Thaidem pro Eunucho deductus est. Quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profecta, virgini a Chærea per vim vitium offertur. Turbæ undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem & clientelam recipitur; Chærea agnitam Pamphilam ducit uxorem; Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

C. SULPICII

C. SULPICII APOLLINARIS
PERIOCHA, SEU EUNUCHI
ARGUMENTUM.

Sororem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ, puellulam
Cùm deperiret, dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit, vitiat virginem: sed Atticus
Civis repertus frater ejus, collocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.

TERENTII EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere;
In his poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
5 Existimabit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & eas describendo male,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit:
10 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Priùs, unde petitur aurum, quare sit suum,
Quam ille, qui petit, unde is sit thesaurus sibi:
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
15 Defunctus jam sum, nihil est, quod dicat mihi.

Is ne erret, moneo, & desinat lacessere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ira, ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam Ædiles emerunt, 20
Perfecit, sibi ut inspiciendi esset copia.
Magistratus cùm ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævii, & Plauti veterem fabulam: 25
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est
Poëtæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax, 30
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam,
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas, scisse sese, id verò pernegat.
Quod si personis eisdem uti aliis non licet, 35
Quî magis licet currentem servum scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum, senem,
Amare, odisse, suspicari? Denique 40
Nullum est jam dictum, quod non sit dictum prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,

Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animum attendite,
45 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

Tom. Ier Pag. 135.

H. Gravelot inv. D. Sornique Sculp.

ACTUS I.

SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PHÆDRIA.

QUID igitur faciam? non eam, ne nunc
quidem,
Cùm arcersor ultro? an potius ita me
comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, revocat: redeam? non, si me obsecret.

PARMENO.

Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius.
Verùm si incipies, neque perficies gnaviter,
Atque ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,

Infectâ pace, ultro ad eam venies: indicans
Te amare, & ferre non posse; actum est. Ilicet,
55 Periisti. Eludet, ubi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.
Here, *Quæ res in se neque consilium, neque modum*
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ,
60 Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules,
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc túte tecum iratus cogitas,
65 Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modò,
Mori me malim: sensiet qui vir siem:
Hæc verba, una mehercle falsa lacrimula
Quam, oculos terendo misere, vix vi expressetit,
Restinguet; & te ultro accusabis: & dabis ei
70 Ultro supplicium.

PHÆDRIA.

O indignum facinus! nunc ego
Et illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus, vidensque pereo: nec, quid agam, scio.

PARMENO.

Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas
75 Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes.

PHÆDRIA.

Itáne suades?

PARMENO.

Si sapis:

Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ecca ipsa egreditur, nostri fundi calamitas: 80
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTUS I.

SCENA II.

THAIS. PHÆDRIA. PARMENO.

THAIS.

MISERAM me! vereor ne illud graviùs Phædria
Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quod heri intromissus non est.

PHÆDRIA.

Totus, Parmeno,

Tremo, horreoque, postquam aspexi hanc.

PARMENO.

Bono animo es;

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. 85

THAIS.

Quis hìc loquitur? ehem, tún' hìc eras, mi Phædria?

Quid hìc stabas? cur non recta introibas?

PARMENO.

Ceterùm

De exclusione verbum nullum.

THAIS.

Quid taces?

PHÆDRIA.

Sane, quia verò hæ mihi patent semper fores;

90 Aut quia sum apud te primus.

THAIS.

Missa istæc face.

PHÆDRIA.

Quid, missa? ò Thais, Thais! utinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

THAIS.

95 Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.

PARMENO.

Credo, ut fit, misera præ amore exclusit hunc foras.

THAIS.

Siccine agis, Parmeno? age. Sed, huc qua gratia

Te arcessi jussi, ausculta. 100

PHÆDRIA.

Fiat.

THAIS.

Dic mihi

Hoc primum, potín' est hic tacere?

PARMENO.

Egóne? optime.

Verum, heus tu, hac lege tibi meam adstringo fidem:

Quæ vera audivi, taceo, & contineo optime:

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est:

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 105

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

THAIS.

Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

PARMENO.

Potest taceri hoc.

THAIS.

Ibi tum matri parvulam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Attica hinc abreptam. 110

PHÆDRIA.

Civémne?

THAIS.

Arbitror:

Certum non scimus: matris nomen & patris

Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat: e prædonibus,
115 Unde emerat, se audisse abreptam e Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam hospite,
120 Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.

PARMENO.

Utrumque hoc falsum est: effluet.

THAIS.

Quî istuc?

PARMENO.

Quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.

THAIS.

Ita est: sed sine me pervenire quo volo.
125 Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognovi. Túte scis, post illa quam intimum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.

PHÆDRIA.

Ne hoc quidem tacebit Parmeno.

PARMENO.

Oh, dubiúmne id est?

THAIS.

Hoc agite, amabo. Mater mea illic mortua est 130
Nuper: ejus frater aliquantulum ad rem est avidior.
Is ubi hanc forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire; pretium sperans, illico
Producit, vendit. Forte fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi, 135
Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim 140
ab eó,
Sese relinquam; velle se illam mihi dare.
Verum id vereri. Sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit.

PHÆDRIA.

Etiámne amplius?

THAIS.

Nihil: nam quæsivi. Nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere: 145
Prímum quod soror est dicta: præterea ut suis
Restituam, ac reddam. Sola sum: habeo hìc neminem,
Neque amicum, neque cognatum. Quamobrem, Phædria,

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
150 Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. Nihil respondes?

PHÆDRIA.

Pessima,
Egón' quicquam cum istis factis tibi respondeam?

PARMENO.

Heus noster, laudo: tandem perdoluit: vir es.

PHÆDRIA.

155 At ego nesciebam, quorsum tu ires. Parvula
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror dicta est: cupio abducere, ut reddam suis:
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique,
Ego excludor: ille recipitur. Qua gratia?
160 Nisi quia illum amas plus quam me; & istam nunc
timés,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi.

THAIS.

Egón' id timeo?

PHÆDRIA.

Quid te ergo aliud solicitat? cedò.
Num solus ille dona dat? Nunc ubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
165 Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro Eunuchum dixti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ: reperi.

Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria: 170
Ob hæc facta abs te spernor.

THAIS.

Quid istuc, Phædria?
Quamquam illam cupio abducere, atque hac te arbitror
Id fieri posse maxime: verumtamen,
Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.

PHÆDRIA.

Utinam istuc verbum ex animo, ac vere diceres, 175
Potius quam te inimicum habeam! si istuc crederem
Sincere dici, quidvis possem perpeti.

PARMENO.

Labascit, victus uno verbo: quam cito!

THAIS.

Ego non ex animo, misera, dico? quam joco
Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris? 180
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum.

PHÆDRIA.

Si quidem biduum.
Verum ne fiant isti viginti dies.

THAIS.

Profecto non plus biduum, aut...

PHÆDRIA.

Aut? nihil moror.

THAIS.

185 Non fiet : hoc modo sine te exorem.

PHÆDRIA.

Scilicet

Faciundum est quod vis.

THAIS.

Merito te amo. Bene facis.

PHÆDRIA.

Rus ibo : ibi hoc me macerabo biduum :
Ita facere certum est : mos gerundus est Thaidi.
Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur.

PARMENO.

Maxime.

PHÆDRIA.

190 In hoc biduum, Thais, vale.

THAIS.

Mi Phædria,

Et tu : num quid vis aliud?

PHÆDRIA.

Egóne quid velim?

Cum milite isto præsens, absens ut sies :
Dies noctesque me ames : me desideres :
Me somnies : me expectes : de me cogites :
195 Me speres : me te oblectes : mecum tota sis :
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.

ACTUS I.

SCENA III.

THAIS.

ME miseram ! forsitan hic mihi parvam habet fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicat.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo 200
Cordi esse quemquam cariorem hoc Phædria ;
Et quicquid hujus feci, causa virginis
Feci : nam me ejus spero fratrem propemodum
Jam reperisse, adolescentem adeo nobilem :
Et is hodie venturum ad me constituit domum. 205
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTUS II.

SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

PHÆDRIA.

FAc, ita ut jussi, deducantur isti.

PARMENO.

Faciam.

PHÆDRIA.

At diligenter.

PARMENO.

Fiet.

PHÆDRIA.

At mature.

PARMENO.

Fiet.

PHÆDRIA.

PHÆDRIA.

Satin' hoc mandatum est tibi?

PARMENO.

Ah!

Rogitare? quasi difficile sit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis, Phædria, 210

Quam hoc peribit!

PHÆDRIA.

Ego quoque una pereo, quod mihi est carius:

Ne istuc tam iniquo patiare animo.

PARMENO.

Minime: quin effectum dabo.

Sed num quid aliud imperas?

PHÆDRIA.

Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: & istum æmulum,

Quod poteris, ab ea pellito. 215

PARMENO.

Memini, tametsi nullus moneas.

PHÆDRIA.

Ego rus ibo, atque ibi manebo.

PARMENO.

Censeo.

PHÆDRIA.

Sed heus tu.

PARMENO.

Quid vis?

PHÆDRIA.

Censén' posse me offirmare,

Et perpeti, ne redeam interea?

PARMENO.

Téne? non hercle arbitror:

Nam aut jam revertêre; aut mox noctu te adigent horsum insomnia.

PHÆDRIA.

220 Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dormiam.

PARMENO.

Vigilabis lassus: hoc plus facies.

PHÆDRIA.

Ah, nihil dicis, Parmeno.

Ejicienda hercle hæc est mollities animi: nimis me indulgeo.

Tandem non ego illa caveam, si sit opus, vel totum triduum?

PARMENO.

Hui!

Universum triduum? vide quid agas.

PHÆDRIA.

Stat sententia.

PARMENO.

225 Dii boni, quid hoc morbi est? adeón' hominem immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at! hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum una virginem dono huic: papæ!
Facie honesta. Mirum, ni ego me turpiter hodie hìc dabo 230
Cum meo decrepito hoc Eunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACTUS II.

SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

GNATHO.

DII immortales! homini homo quid præstat? stulto intelligens
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,

235 Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona:
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi: hem,
Quo redactus sum! omnes noti me, atque amici deserunt.
Hìc ego illum contempsi præ me; quid, homo, inquam, ignavissime?
240 Itán' parasti te, ut spes nulla reliqua in te esset tibi?
Simul consilium cum re amisti? vidén' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis!
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil cùm est, nihil desit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
245 Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? *Tota erras via.*
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sæclum prius:
Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt; hos consector: hisce ego non paro me ut rideant,

Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul: 250
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis? nego. Ait? aio: postremò imperavi egomet mihi
Omnia assentari. Is quæstus nunc est multo uberrimus.

PARMENO.

Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

GNATHO.

Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi 255 advenimus,
Concurrunt læti mihi obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus, & re salva & perdita, profueram, & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser, famelicus, videt me esse in tanto 260 honore,
Et tam facile victum quærere, ibi homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere id de me: sectari jussi,
Si potis est, tanquam Philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti item ut Gnathonici vocentur.

PARMENO.

265 Vidén', otium & cibus quid faciat alienus?

GNATHO.

sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœnam ut veniat.

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,

Rivalis servum: salva res est. Nimirum hìc homines frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere.

PARMENO.

Híce hoc munere arbitrantur

270 Suam Thaidem esse.

GNATHO.

Plurima salute Parmenonem

Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur?

PARMENO.

Statur.

GNATHO.

Video.

Num quidnam hìc, quod nolis, vides?

PARMENO.

Te.

GNATHO.

Credo: at num quid aliud?

PARMENO.

Quî dum?

GNATHO.

Quia tristis es.

PARMENO.

Nihil equidem.

GNATHO.

Ne sis: sed quid videtur

Hoc tibi mancipium?

PARMENO.

Non malum hercle.

GNATHO.

Uro hominem.

PARMENO.

Ut falsus animi est!

GNATHO.

Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? 275

PARMENO.

Hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos: *omnium rerum*, heus, *vicissitudo est*.

GNATHO.

Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam:

Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem vigiles:

Et quid beo te?

PARMENO.

Mén'? papæ!

GNATHO.

Sic soleo amicos.

PARMENO.

Laudo.

GNATHO.

280 Detineo te: fortasse tu profectus alio fueras.

PARMENO.

Nusquam.

GNATHO.

Tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac ut admittar

Ad illam.

PARMENO.

Age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.

GNATHO.

Num quem evocari hinc vis foras?

PARMENO.

Sine biduum hoc prætereat:

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

285 Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

GNATHO.

Etiam nunc hìc stas, Parmeno? eho! numnam hìc relictus custos,

Ne quis forte internuntius clam a milite ad istam cursitet?

PARMENO.

Facete dictum! mira vero, militi quæ placeant.

Sed

Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quid ex Piræo abierit : nam ibi custos publice 190
est nunc.
Non temere est : & properans venit : nescio quid circumspectat.

ACTUS II.

SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

CHÆREA.

OCCIDI.
Neque virgo est usquam : neque ego, qui illam e
conspectu amisi meo.
Ubi quæram ? ubi investigem ? quem percontér ? qua
insistam via ?
Incertus sum. Una hæc spes est ; ubi ubi est, diu ce- 195
lari non potest.
O faciem pulchram ! deleo omnes dehinc ex animo
mulieres :
Tædet quotidianarum harum formarum.

PARMENO.

Ecce autem alterum ;

Nescio quid de amore loquitur: ò infortunatum senem!

Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocúmque dices

300 Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

CHÆREA.

Ut illum Dii Deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est;

Meque adeo qui restiterim; tum autem qui illum floccifecerim.

Sed eccum Parmenonem. Salve.

PARMENO.

Quid tu es tristis, quidve es alacris?

Unde is?

CHÆREA.

Egóne? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:

305 Ita prorsus oblitus sum mei.

PARMENO.

Quî, quæso?

CHÆREA.

Amo.

PARMENO.

Hem!

CHÆREA.

Nunc, Parmeno, te ostendes qui vir sies.

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni

Modo, quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

PARMENO.

Age, inepte.

CHÆREA. 310

Hoc hercle factum est. Fac sis nunc promissa appareant,

Sive adeo digna res est ubi tu nervos intendas tuos.

Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student

Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient.

Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:

Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceas: 315

Itáque ergo amantur.

PARMENO.

Quid tua istæc?

CHÆREA.

Nova figura oris.

PARMENO.

Papæ!

CHÆREA.

Color verus, corpus solidum, & succi plenum.

PARMENO.

Anni?

CHÆREA.

Anni? sedecim.

PARMENO.

Flos ipse.

CHÆREA.

Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PARMENO.

320 Quid, virgo cuja est?

CHÆREA.

Nescio hercle.

PARMENO.

Unde est?

CHÆREA.

Tantundem.

PARMENO.

Ubi habitat?

CHÆREA.

Ne id quidem.

PARMENO.

Ubi vidisti?

CHÆREA.

In via.

PARMENO.

Qua ratione amisisti?

CHÆREA.

Id equidem adveniens mecum stomachabar modo :
Nec quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adversæ sient.
Quid hoc est sceleris? perii. 325

PARMENO.

Quid factum est?

CHÆREA.

Rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostín'?

PARMENO.

Quidni?

CHÆREA.

Is, dum hanc sequor, fit mihi obviam.

PARMENO.

Incommode hercle.

CHÆREA.

Immo enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi dejerare, his mensibus 330
Sex, septem prorsum non vidisse proximis,
Nisi nunc, cùm minime vellem, minimeque opus fuit.
Eho, nonne hoc monstri simile est? quid ais?

PARMENO.

Maxime.

CHÆREA.

Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
335 Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. Restiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? ut diligenter nunties
Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.
340 Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo numquid velit.
Recte, inquit. Abeo. Cùm huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodùm huc adverterat
In hanc nostram plateam.

PARMENO.

Mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data est dono.

CHÆREA.

Huc cùm advenio, nulla erat.

PARMENO.

345 Comites secuti scilicet sunt virginem?

CHÆREA.

Verum, parasitus cum ancilla.

PARMENO.

Ipsa est: ilicet:
Desine: jam conclamatum est.

CHÆREA.

Alias res agis.

PARMENO.

Istuc ago quidem.

CHÆREA.

Nostín' quæ sit? dic mihi, aut

Vidistín'?

PARMENO.

Vidi, novi: scio quo abducta sit.

CHÆREA.

Eho, Parmeno mi, nostín'? 350

PARMENO.

Novi.

CHÆREA.

Et scis ubi siet?

PARMENO.

Huc deducta est ad meretricem Thaidem; ei dono data est.

CHÆREA.

Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?

PARMENO.

Miles Thraso,

Phædriæ rivalis.

CHÆREA.

Duras fratris partes prædicas.

PARMENO.

Immo si scias quod donum huic dono contra comparet,

Tum magis id dicas. 355

CHÆREA.

Quodnam quæso hercle?

PARMENO.

Eunuchum.

CHÆREA.

Illumne, obsecro,
Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem?

PARMENO.

Istunc ipsum.

CHÆREA.

Homo quatietur certe cum dono foras.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam.

PARMENO.

Haud diu est.

CHÆREA.

Perii: nunquamne etiam me illam vidisse? Ehodum, dic mihi,
360 Estne, ut fertur, formâ? ...

PARMENO.

Sane.

CHÆREA.

At nihil ad nostram hanc.

PARMENO.

Alia res est.

CHÆREA.

Obsecro hercle, Parmeno, fac ut potiar.

PARMENO.

Faciam sedulo, ac
Dabo operam, adjuvabo. Nunquid me aliud?

CHÆREA.

Quo nunc is?

PARMENO.

Domum,
Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad
Thaidem.

CHÆREA.

O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc
detur domum!

PARMENO.

Quid ita? 365

CHÆREA.

Rogitas? summâ formâ semper conservam
domi
Videbit, colloquetur, aderit unà in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter
dormiet.

PARMENO.

Quid, si nunc túte fortunatus fias?

CHÆREA.

Qua re, Parmeno?
Responde.

PARMENO.

Capias tu illius vestem.

CHÆREA.

Vestem? quid tum postea?

PARMENO.

370 Pro illo te deducam.

CHÆREA.

Audio.

PARMENO.

Te esse illum dicam.

CHÆREA.

Intelligo.

PARMENO.

Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo:

Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui sies.

Præterea forma, & ætas ipsa est, facile ut pro Eunucho probes.

CHÆREA.

375 Dixisti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potes.

PARMENO.

Quid agis? jocabar equidem.

CHÆREA.

Garris.

PARMENO.

Perii, quid ego egi miser!
Quo trudis? perculeris jam tu me. Tibi equidem dico, mane.

CHÆREA.

Eamus.

PARMENO.

Pergín'?

CHÆREA.

Certum est.

PARMENO.

Vide ne nimium calidum hoc sit modò.

CHÆREA.

Non est profectò: sine. 380

PARMENO.

At enim istæc in me cudetur faba.

CHÆREA.

Ah!

PARMENO.

Flagitium facimus.

CHÆREA.

An id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam: atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?

385 An potius hoc patri æquum est fieri, ut a me ludatur dolis?

Quod qui rescierint, culpent; illud merito factum omnes putent.

PARMENO.

Quid istic? si certum est facere, facias: verum ne post conferas

Culpam in me.

CHÆREA.

Non faciam.

PARMENO.

Jubésne?

CHÆREA.

Jubeo, cogo, atque impero;

Nunquam defugiam auctoritatem. Sequere.

PARMENO.

Dii vertant bene!

ACTUS III.

SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

THRASO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi? 390

GNATHO.

Ingentes.

THRASO.

Ain' tu, læta est?

GNATHO.

Non tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero serio

Triumphat.

PARMENO.

Huc proviso, ut, ubi tempus siet,

Deducam. Sed eccum militem.

THRASO.

Est istuc datum

395 Profecto mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.

GNATHO.

Adverti hercle animum.

THRASO.

Vel Rex semper maximas

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.

GNATHO.

Labore alieno magnam partam gloriam

Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem:

400 Quod in te est.

THRASO.

Habes.

GNATHO.

Rex te ergo in oculis....

THRASO.

Scilicet.

GNATHO.

Gestare.

THRASO.

Verò. Credere omnem exercitum,

Consilia.

GNATHO.

Mirum.

THRASO.

Tum sicubi eum satietas

Hominum, aut negotii si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat: quasi. . nostín'?

GNATHO.

Scio.

Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. 405

THRASO.

Tenes.

Tum me convivam solum abducebat sibi.

GNATHO.

Hui!

Regem elegantem narras.

THRASO.

Immo sic homo est

Perpaucorum hominum.

GNATHO.

Immo nullorum, arbitror,

Si tecum vivit.

THRASO.

Invidere omnes mihi,

Mordere clanculum: ego non flocci pendere: 410
Illi invidere misere, verùm unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat;
Is ubi molestus magis est; quæso, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?

GNATHO.

Pulchre mehercule dictum, & sapienter. Papæ! 415
Jugularas hominem. Quid ille?

THRASO.

Mutus illico.

GNATHO.

Quidni esset?

PARMENO.

Dii vestram fidem! hominem perditum,
Miserumque: & illum sacrilegum!

THRASO.

Quid illud? Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
420 Nunquid tibi dixi?

GNATHO.

Nunquam: sed narra, obsecro;
Plus millies jam audivi.

THRASO.

Una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. Quid ais, inquam, homo impudens?
425 *Lepus túte es, & pulpamentum quæris.*

GNATHO.

Ha, ha, hæ.

THRASO.

Quid est?

GNATHO.

Facete, lepide, laute, nihil supra.
Tuúmne, obsecro, hoc dictum erat? vetus credidi.

THRASO

THRASO.

Audieras?

GNATHO.

Sæpe; & fertur in primis.

THRASO.

Meum est.

GNATHO.

Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.

PARMENO.

At te Dii perdant! 430

GNATHO.

Quid ille, quæso?

THRASO.

Perditus.

Risu omnes qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes jam me.

GNATHO.

Non injuria.

THRASO.

Sed heus tu, purgón' ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicata est?

GNATHO.

Nihil minus,
Immo magis auge suspicionem. 435

THRASO.

Quî?

GNATHO.

Rogas?

Scín'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat...

THRASO.

Sentio.

GNATHO.

Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
440 Continuo. Si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus commissatum: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam: tu hujus contra. Denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.

THRASO.

445 Si quidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

GNATHO.

Quando illud quod tu das, expectat, atque amat,
Jamdudum te amat, jamdudum illi facile fit,
Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit,
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.

THRASO.

450 Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.

GNATHO.

Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc túte meliùs quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III.

SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

THAIS.

AUDIRE vocem visa sum modo militis.
Atque eccum. Salve, mi Thraso.

THRASO.

O Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas 455
De fidicina istac?

PARMENO.

Quam venuste! quod dedit
Principium adveniens!

THAIS.

Plurimum merito tuo.

GNATHO.

Eamus ergo ad cœnam: quid stas?

PARMENO.

Hem alterum!
Ex homine hunc natum dicas.

THAIS.

Ubi vis, non moror.

PARMENO.

460 Adibo, atque adsimulabo quasi nunc exeam.

Iturán', Thais, quopiam es?

THAIS.

Ehem, Parmeno,

Bene pol fecisti: hodie itura.

PARMENO.

Quo?

THAIS.

Quid, hunc non vides?

PARMENO.

Video, & me tædet. Ubi vis dona adsunt tibi

A Phædria.

THRASO.

Quid stamus? cur non imus hinc?

PARMENO.

465 Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,

Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.

THRASO.

Perpulchra credo dona, haud nostris similia.

PARMENO.

Res indicabit. Heus, jubete istos foras

Exire, quos jussi, ocius: procede tu huc.

470 Ex Æthiopia est usque hæc.

THRASO.

Hìc sunt tres minæ.

GNATHO.

Vix.

PARMENO.

Ubi tu ès, Dore? accede huc: hem Eunuchum tibi

Quam liberali facie, quam ætate integra!

THRASO.

Ita me Dii ament, honestus est.

PARMENO.

Quid tu ais, Gnatho?

Numquid habes quod contemnas? quid tu autem, Thraso?

Tacent: satis laudant. Fac periculum in literis, 475

Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum

Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

THRASO.

Ego illum Eunuchum, si opus siet, vel sobrius.

PARMENO.

Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat

Te vivere, & sua causa excludi ceteros; 480

Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas

Ostentat, neque tibi obstat, quod quidam facit:

Verum ubi molestum non erit, ubi tu voles,

Ubi tempus erit, sat habet, si tum recipitur.

THRASO.

Apparet servum hunc esse domini pauperis 485

Miserique.

GNATHO.

Nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet quî pararet alium, hunc perpeti.

PARMENO.

Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes puto
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
490 *E flamma petere te cibum* posse arbitror.

THRASO.

Jámne imus?

THAIS.

Hos prius introducam, &, quæ volo
Simul imperabo: postea, continuo exeo.

THRASO.

Ego hinc abeo: tu istam opperire.

PARMENO.

Haud convenit
Unà ire cum amica imperatorem in via.

THRASO.

495 Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

GNATHO.

Ha, ha, hæ!

THRASO.

Quid rides?

GNATHO.

Istud quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit.

Sed Thais exit.

THRASO.

Abi præ, cura ut sint domi

Parata.

GNATHO.

Fiat.

THAIS.

Diligenter, Pythias,

Fac cures: si Chremes huc forte advenerit, 500

Ut ores, primum ut redeat: si id non commodum est,

Ut maneat; si id non poterit, ad me adducito.

PYTHIAS.

Ita faciam.

THAIS.

Quid? quid aliud volui dicere?

Ehem, curate istam diligenter virginem:

Domi adsitis, facite. 505

THRASO.

Eamus.

THAIS.

Vos me sequimini.

ACTUS III.

SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

CHREMES.

Profecto, quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me ab ea video astute labefactariet,
Jam tum cùm primum jussit me ad se arcersier.
510 Roget quis, quid tibi cum ea? ne noram quidem.
Ubi veni, causam, ut ibi manerem, reperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum Jam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. Ipsa accumbere
515 Mecum; mihi sese dare: sermonem quærere.
Ubi friget, huc evasit, quam pridem pater
Mihi & mater mortui essent. Dico, jam diu.
Rus Sunio ecquod habeam, & quam longe a mari.
Credo ei placere hoc: sperat a me avellere,
520 Postremo, ecqua inde parva perisset soror;
Ecquis cum ea unà; quid habuisset, cùm periit;
Ecquis eam posset noscere. Hæc cur quæritet?
Nisi si illa forte, quæ olim periit parvula

Soror,

Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si vivit, annos nata est sedecim: 525
Non major: Thais, quàm ego sum, majuscula est.
Misit porro orare, ut venirem: serio,
Aut dicat quod vult, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. Heus, heus.

PYTHIAS.

Hic quis est?

CHREMES.

Ego sum Chremes, 530

PYTHIAS.

O capitulum lepidissimum!

CHREMES.

Dico ego mihi insidias fieri?

PYTHIAS.

Thais maximo
Te orabat opere, ut cras redires.

CHREMES.

Rus eo.

PYTHIAS.

Fac amabo.

CHREMES.

Non possum, inquam.

PYTHIAS.

At apud nos hìc
mane,
Dum redeat ipsa.

CHREMES.

Nihil minùs.

PYTHIAS.

Cur, mi Chremes?

CHREMES.

535 Malam in rem abis hinc?

PYTHIAS.

Si istuc ita certum est tibi,

Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est.

CHREMES.

Eo.

PYTHIAS.

Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTUS III.

SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piræo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei
rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum 540
est.
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam,
aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negotî ceteri dedere, ut illum quæram:
Idque adeo visam, si domi est. Quisnam hinc a
Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est. Quid hoc hominis? qui 545
est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conjicere:
Nisi quidquid est, procul hinc lubet prius, quid sit,
sciscitari.

ACTUS III.

SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

CHÆREA.

NUM quis hìc est? nemo est. Num quis hinc me sequitur? nemo homo est.
Jámne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Jupiter!
Nunc tempus profectò est, cùm perpeti me possum
550 interfici,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.
Sed neminémne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quique jam, rogitando obtundat, enecet:
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quo pergam, unde emergam, ubi siem
555 Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, anne insaniam?

ANTIPHO.

Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?

Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satísne sanus? quid me
Aspectas? quid taces?

CHÆREA.

O festus dies hominis! amice,
Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc cuperem, quam te. 560

ANTIPHO.

Narra istuc, quæso, quid siet.

CHÆREA.

Immo, ego te obsecro hercle, ut audias.
Nostín' hanc, quam frater amat?

ANTIPHO.

Novi, nempe opinor Thaidem.

CHÆREA.

Istam ipsam.

ANTIPHO.

Sic commemineram.

CHÆREA.

Quædam hodie est ei dono data
Virgo. Quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho,
Cùm ipsum me noris quam elegans formarum spectator siem? 565
In hac commotus sum.

ANTIPHO.

Aín' tu?

CHÆREA.

Primam dices, scio, si videris.

Quid multa verba? amare cœpi. Forte Fortuna domi
Quidam erat Eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiamdum ad eam. Submonuit me Parmeno
570 Ibi servus, quod ego arripui.

ANTIPHO.

Quid id est?

CHÆREA.

Tacesis, citius audies;

Ut vestem cum eo mutem, & pro illo jubeam me illoc deducier.

ANTIPHO.

Pro Eunuchón'?

CHÆREA.

Sic est.

ANTIPHO.

Quid tandem ex ea re ut caperes commodi?

CHÆREA.

Rogas? viderem, audirem, essem unà qua cum cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.

Illa illico ubi me accepit, læta vero ad se abducit domum, 575

Commendat virginem.

ANTIPHO.

Cui? tibíne?

CHÆREA.

Mihi.

ANTIPHO.

Satis tuto tamen.

CHÆREA.

Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat: & mihi, ne abscedam, imperat:

In interiore parte ut maneam solus cum sola. Annuo,

Terram intuens modeste.

ANTIPHO.

Miser!

CHÆREA.

Ego, inquit, ad cœnam hinc eo:

Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circùm illam essent, manent 580

Novitiæ. Continuo hæc adornant, ut lavet.

Adhortor properent. Dum apparatur, virgo in conclavi sedet,

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
585 Egomet quoque id spectare cœpi. Et quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas regulas
Fucum factum mulieri, venisse per impluvium clanculum.
At quem Deum! qui templa cœli summa sonitu concutit.
590 Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita faciam, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, arcersitur lavatum interea virgo:
It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. Venit una, heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito, dum lavamus:
595 Ubi nos laverimus, si voles, lavato. Accipio tristis.

ANTIPHO.

Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem,

Qui esset status: flabellum tenere te asinum tantum!

CHÆREA.

Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum, perstrepunt; ita ut fit, domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. Ego limis specto 600
Sic per flabellum clanculum: & simul alia circumspecto,
Satín' explorata sint. Video esse: pessulum ostio obdo.

ANTIPHO.

Quid tum?

CHÆREA.

Quid? quid tum? fatue!

ANTIPHO,

Fateor.

CHÆREA.

Egón' occasionem
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam
Amitterem? Tum pol ego is essem vere, qui simu- 605 labar.

ANTIPHO.

Sane, hercle, ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?

CHÆREA.

Paratum est.

ANTIPHO.

Frugi es: ubi? domín'?

CHÆREA.

Immo apud libertum Discum.

ANTIPHO.

Perlonge est.

CHÆREA.

Sed tanto ocius properemus.

ANTIPHO.

Muta vestem.

CHÆREA.

Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo
fratrem,

610 Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.

ANTIPHO.

Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes.

CHÆREA.

Recte dicis.

Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum.

ANTIPHO.

Fiat.

Gravelot inv. D. Sornique Sculp.

ACTUS IV.

SCENA I.

DORIAS.

ITA me Dii ament, quantum ego illum
vidi, nonnihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanus 615
turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens,
frater virginis,
Militem rogat, ut eum admitti jubeat : ille continuo
irasci, neque
Negare audere : Thais porro instare, ut hominem
invitet : id
Faciebat retinendi illius causa : quia, illa quæ cupiebat

620 De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.

Invitat tristis. Mansit. Ibi illa cum illo sermonem occipit.

Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum:

Voluit facere contra huic ægre: heus, heus, inquit, puer, huc Pamphilam

Arcesse, ut delectet hìc nos. Illa exclamat, minime gentium:

625 Tún' in convivium illam? miles tendere. Inde ad jurgium.

Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam:

Hoc est signi, ubi primum poterit, sese illinc subducet, scio.

ACTUS IV.

SCENA II.

PHÆDRIA.

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare: & ea omnia in 630
Pejorem partem. Quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam. Longe jam abieram,
Cùm sensi: redeo rursum, male vero me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare: Hem! biduum hìc 635
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est? Quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne vivendi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. Certe extremâ lineâ
Amare, haud nihil est. Villam prætereo sciens. 640
Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

ACTUS IV.

SCENA III.

PYTHIAS. PHÆDRIA. DORIAS.

PYTHIAS.

Ubi illum ego scelerosum misera, atque impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus esse ausum!

PHÆDRIA.

Perii: hoc quid sit, vereor.

PYTHIAS.

Quin insuper etiam scelus, postquam ludificatus est virginem,
645 Vestem omnem miseræ discidit, eam ipsam capillo conscidit.

PHÆDRIA.

Hem!

PYTHIAS.

Qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico!

PHÆDRIA.

Profecto nescio quid absente nobis turbatum est domi.

Adibo. Quid istuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?

PYTHIAS.

Hem, Phædria, egón' quem quæram? abi hinc quo 650 dignus es, cum donis tuis,
Tam lepidis.

PHÆDRIA.

Quid istuc est rei?

PYTHIAS.

Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit!
Vitiavit virginem quam heræ dederat dono miles.

PHÆDRIA.

Quid ais?

PYTHIAS.

Perii.

PHÆDRIA.

Temulenta es.

PYTHIAS.

Utinam sic sient, mihi qui male volunt.

DORIAS.

Au! obsecro, mea Pythias, quid istucnam monstri 655 fuit?

PHÆDRIA.

Insanis: quî istuc facere Eunuchus potuit?

PYTHIAS.

Ego illum nescio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cùm rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. Etiam hoc miserà suspicor,
660 Aliquid domo abeuntem abstulisse.

PHÆDRIA.

Nequeo mirari satis,
Quò abire ignavus ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit.

PYTHIAS.

Vise, amabo, num sit.

PHÆDRIA.

Jam, faxo, scies.

DORIAS.

Perii, obsecro. Tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.

PYTHIAS.

At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos,
665 Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat:
Nam illum aliquo conclussem, neque illi commissem virginem.

ACTUS IV

ACTUS IV.

SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PHÆDRIA.

EXi foras, sceleste: at etiam restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate.

DORIAS.

Obsecro.

PHÆDRIA.

Oh,
Illud vide, os ut sibi distorsit carnifex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est? 670
Quid narras? paulum si cessassem, Pythias,
Domi non offendissem, ita jam adornabat fugam.

PYTHIAS.

Habésne hominem, amabo?

PHÆDRIA.

Quidni?

PYTHIAS.

O factum bene!

DORIAS.

Istuc pol vero bene!

PYTHIAS.

Ubi est?

PHÆDRIA.

Rogitas? non vides?

PYTHIAS.

675 Videam? obsecro, quem?

PHÆDRIA.

Hunc scilicet.

PYTHIAS.

Quis hic est homo?

PHÆDRIA.

Qui ad vos deductus hodie est.

PYTHIAS.

Hunc oculis suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

PHÆDRIA.

Non vidit?

PYTHIAS.

An tu hunc credidisti esse, obsecro,

Ad nos deductum?

PHÆDRIA.

Nam quem? alium habui neminem.

PYTHIAS.

Au!

680 Nec comparandus hic quidem ad illum est. Ille erat

Honesta facie & liberali.

PHÆDRIA.

Ita visus est

Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.

PYTHIAS.

Tace, obsecro: quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus, 685
Quem tu videre vero velles, Phædria.
Hic est vietus, vetus, veternosus, senex,
Colore mustelino.

PHÆDRIA.

Hem, quæ hæc est fabula?
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emín' ego te? 690

DORIAS.

Emisti.

PYTHIAS.

Jube mihi denuo
Respondeat.

PHÆDRIA.

Roga.

PYTHIAS.

Venistín' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit, annos natus sedecim,
Quem secum adduxit Parmeno.

PHÆDRIA.

Agedum, hoc mihi expedi:
Primum: unde habes istam, quam habes, vestem? taces?

695 Monstrum hominis, non dicturus?

DORIAS.

Venit Chærea.

PHÆDRIA.

Fratérne?

DORIAS.

Ita est.

PHÆDRIA.

Quando?

DORIAS.

Hodie.

PHÆDRIA.

Quam dudum?

DORIAS.

Modo.

PHÆDRIA.

Quîcum?

DORIAS.

Cum Parmenone.

PHÆDRIA.

Norásne eum prius?

DORIAS.

Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

PHÆDRIA.

Unde igitur meum fratrem esse sciebas?

DORIAS.

Parmeno

700 Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc.

PHÆDRIA.

Occidi.

DORIAS.

Meam ipse induit: post unà ambo ambierunt foras.

PYTHIAS.

Jam satis credis sobriam esse me, & nihil mentitam tibi?

Jam satis certum est virginem vitiatam esse?

PHÆDRIA.

Age nunc, bellua,

Credis huic quod dicat?

PYTHIAS.

Quid isti credam? res ipsa indicat.

PHÆDRIA.

Concede istuc paululum. Audín'? etiam nunc paululum. Sat est. 705

Dic dum hoc rursum, Chæreán' tuam vestem detraxit tibi?

DORIAS.

Factum.

PHÆDRIA.

Et ea est indutus?

DORIAS.

Factum.

PHÆDRIA.

Et pro te huc deductus est?

DORIAS.

Ita.

PHÆDRIA.

Jupiter magne, ò scelestum atque audacem hominem!

PYTHIAS.

Væ mihi!

Etiam nunc non credis indignis non esse irrisas modis?

PHÆDRIA.

710 Mirum ni credis quod iste dicit. Quid agam, nescio.
Heus tu negato rursum. Possúmne ego hodie ex te exsculpere
Verum? vidistín' fratrem Chæream?

DORIAS.

Non.

PHÆDRIA.

Non potest
Sine malo fateri, video: sequere hac. Modo ait, modo negat.
Ora me.

DORIAS.

Obsecro te vero, Phædria.

PHÆDRIA.

In' intro nunc jam?

DORIAS.

Hoi, hei

PHÆDRIA.

715 Alio pacto honeste quo modo hinc abeam, nescio;
Actum est, si quidem... Tu me hìc etiam, nebulo, ludificabere?

ACTUS IV.

SCENA V.

PYTHIAS. DORIAS.

PYTHIAS.

PARMENONIS tam scio esse hanc technam, quam me vivere.

DORIAS.

Sic est.

PYTHIAS.

Inveniam parem ubi pol hodie referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias?

DORIAS.

De istac rogas
Virgine? 720

PYTHIAS.

Ita: utrum taceámne, an prædicem?

DORIAS.

Pol, si sapis,
Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.
Hac re, & te omni turba evolvis, & illi gratum feceris.

Id modo dic abiisse Dorum.

PYTHIAS.

Ita faciam.

DORIAS.

Sed videón' Chremem?

Thais jam aderit.

PYTHIAS.

Quid ita?

DORIAS.

Quia, cum inde abeo, jam tum inceperat

725 Turba inter eos.

PYTHIAS.

Tu aufer aurum hoc, ego scibo ex hoc quid siet.

ACTUS IV.

ACTUS IV.

SCENA VI.

CHREMES. PYTHIAS.

CHREMES.

ATAT, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.

Ac, dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchre sobrius!

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

PYTHIAS.

Chremes.

CHREMES.

Quis est? ehem, Pythias, vah, quanto nunc formosior

Videre, quàm dudum! 730

PYTHIAS.

Certe quidem tu pol multo alacrior.

CHREMES.

Verbum hercle verum hoc est: *sine Cerere & Libero friget Venus.*

Sed Thais multo ante venit?

PYTHIAS.

An abiit jam a milite?

CHREMES.

Jamdudum: ætatem. Lites factæ sunt inter eos maxumæ.

PYTHIAS.

Nil dixit tum, ut sequerere sese?

CHREMES.

Nihil, nisi abiens mihi innuit.

PYTHIAS.

735 Eho, nonne id sat erat?

CHREMES.

At nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam video: miror ubi huic ego anteverterim.

ACTUS IV.

SCENA VII.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

THAIS.

CREDO equidem illum jam adfuturum esse, illam ut eripiat; sine veniat:
Atque si illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.
Usque adeo ego illius ferre possum ineptias, & magnifica verba, 740
Verba dum sint: verum enim, si ad rem conferentur, vapulabit.

CHREMES.

Thais, ego jamdudum hìc adsum.

THAIS.

O mi Chremes, te ipsum expectabam.
Scín' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem?

CHREMES.

Ad me? quî? quasi istuc!

THAIS.

Quia, dum tibi sororem studeo

745 Reddere, ac restituere, hæc, atque hujusmodi sum multa passa.

CHREMES.

Ubi ea est?

THAIS.

Domi apud me.

CHREMES.

Ehem!

THAIS.

Quid est?

Educta ita, uti teque, illaque dignum est.

CHREMES.

Quid ais?

THAIS.

Id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa quicquam abs te pretii.

CHREMES.

Et habetur, & referetur, Thais, a me, ita uti merita es, gratia.

THAIS.

750 At enim cave, ne prius quam hanc a me accipias, amittas, Chreme:

Nam hæc ea est, quam miles a me vi nunc ereptum venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

CHREMES.

Vidén' tu illum, Thais?

PYTHIAS.

Ubi sita est?

THAIS.

In risco. Odiosa, cessas?

CHREMES.

Militem secum ad te quantas copias adducere!
Atat. 755

THAIS.

Num formidolosus obsecro es, mi homo?

CHREMES.

Apage sis,
Egón' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat, minus.

THAIS.

Atque ita opus est.

CHREMES.

Ah, metuo qualem tu me esse hominem existimes.

THAIS.

Immo hoc cogitato: quîcum res tibi est, peregrinus est:
Minus potens quam tu, minus notus, minus amicorum hìc habens.

CHREMES.

760 Scio istuc : sed tu, *Quod cavere possis, stultum admittere est.*

Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta injuria.

Tu abi : atque obsera ostium intus, dum ego hinc transcurro ad forum :

Volo ego adesse hìc advocatos nobis in turba hac.

THAIS.

Mane.

CHREMES.

Melius est.

THAIS.

Mane.

CHREMES.

Omitte, jam adero.

THAIS.

Nihil opus est istis, Chreme.

765 Hoc modo dic, sororem illam tuam esse, & te, parvam virginem

Amisisse, nunc cognosse : signa ostende.

PYTHIAS.

Adsunt.

THAIS.

Cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem. Intellextin'?

CHREMES.

Probe.

THAIS.

Fac animo hæc præsenti dicas.

CHREMES.

Faciam.

THAIS.

Attolle pallium.

Perii: huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

ACTUS IV.

SCENA VIII.

THRASO. GNATHO. SANGA. DONAX. SIMALIO. SYRISCUS. CHREMES. THAIS.

THRASO.

HANCCINE ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho? 770

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primum ædes expugnabo.

GNATHO.

Recte.

THRASO.

Virginem eripiam.

GNATHO.

Probe.

THRASO.

Male mulcabo ipsam.

GNATHO.

Pulchre.

THRASO.

In medium huc agmen cum vecti, Donax:

Tu, Simalio, in sinistrum cornu: tu, Syrisce, in dexterum.

775 Cedò alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum?

SANGA.

Eccum adest.

THRASO.

Quid, ignave, peniculón' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?

SANGA.

Egóne? Imperatoris virtutem noveram, & vim militum:

Sine sanguine hoc fieri non posse: quî abstergerem vulnera?

THAIS.

Ubi alii?

SANGA.

Qui, malum, alii? solus Sannio servat domi.

THRASO.

Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde 780
omnibus signum dabo.

GNATHO.

Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit
loco.

THRASO.

Idem hocce Pyrrhus factitavit.

CHREMES.

Viden' tu, Thais, quam hic
rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis
ædibus.

THAIS.

Sane, quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo
magnus est:

Ne metuas. 785

THRASO.

Quid videtur?

GNATHO.

Fundam tibi nunc nimis vellem
dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent
fugam.

THRASO.

Sed eccam Thaidem ipsam video.

GNATHO.

Quam mox irruimus?

THRASO.

Mane.

Omnia prius experiri verbis, quam armis, sapientem decet.

Quî scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat?

GNATHO.

Dii vestram fidem,

750 *Quanti est sapere!* nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

THRASO.

Thais, primum hoc mihi responde: cùm tibi do istam virginem,

Dixtín' hos mihi dies soli dare te?

THAIS.

Quid tum postea?

THRASO.

Rogitas?

Quæ mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum.

THAIS.

Quid cum illo ut agas?

THRASO.

Et cum eo clam te subduxti mihi.

THAIS.

795 Libuit.

THRASO.

Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mavis eripi.

CHREMES.

Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omnium...

GNATHO.

Ah, quid agis? tace.

THRASO.

Quid tu tibi vis? ego non tangam meam?

CHREMES.

Tuam autem, furcifer?

GNATHO.

Cave sis: nescis cui maledicas nunc viro.

CHREMES.

Non tu hinc abis?

Scín' tu, ut tibi res se habeat? si quicquam hodie hìc turbæ cœperis,

Faciam ut hujus loci, dieique, meique semper memineris. 800

GNATHO.

Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

CHREMES.

Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.

GNATHO.

Aín' vero, canis?

Siccine agis?

THRASO.

Quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

CHREMES.

Scibis. Principio eam esse dico liberam.

THRASO.

Hem!

CHREMES.

Civem Atticam.

THRASO.

Hui!

CHREMES.

805 Meam sororem.

THRASO.

Os durum!

CHREMES.

Miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc.

THRASO.

Tún' me prohibeas,

Meam ne tangam?

CHREMES.

Prohibeo, inquam.

GNATHO.

Audín' tu? hic furti se alligat:

Satis hoc tibi est?

THRASO.

Idem hoc tu ais, Thais?

THAIS.

Quære qui respondeat.

THRASO.

Quid nunc agimus? 810

GNATHO.

Quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans

Ultro.

THRASO.

Credín'?

GNATHO.

Immo certe: novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro.

THRASO.

Bene putas.

GNATHO.

Jam dimitto exercitum.

THRASO.

Ubi vis.

GNATHO.

Sanga, ita ut fortes decet

Milites, domi focique fac vicissim ut memineris.

SANGA.

815 Jamdudum animus est in patinis.

GNATHO.

Frugi es.

THRASO.

Vos me hac sequimini.

ACTUS V.

SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

THAIS.

PERGIN', scelesta, mecum perplexe loqui?
Scio: nescio: abiit: audivi: ego non adfui.
Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
Virgo conscissa veste lacrimans obticet;
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum est? taces? 820

PYTHIAS.

Quid tibi ego dicam, misera? illum Eunuchum negant
Fuisse.

THAIS.

Quis fuit igitur?

PYTHIAS.

Iste Chærea.

THAIS.

Qui Chærea?

PYTHIAS.

Iste ephebus frater Phædriæ.

THAIS.

Quid ais, venefica?

PYTHIAS.

Atqui certo comperi.

THAIS.

825 Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est?

PYTHIAS.

Nescio,

Nisi amasse credo Pamphilam.

THAIS.

Hem misera! occidi,

Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.

Num id lacrimat virgo?

PYTHIAS.

Id opinor.

THAIS.

Quid ais, sacrilega?

Istuccine interminata sum, hinc abiens, tibi?

PYTHIAS.

830 Quid facerem? ita ut jussti, soli credita est.

THAIS.

THAIS.

Scelesta, *ovem lupo commisti.* Dispudet
Sic mihi data esse verba. Quid illuc hominis est?

PYTHIAS.

Hera mea, tace, obsecro, salvæ sumus: hominem
Habemus ipsum.

THAIS.

Ubi is est?

PYTHIAS.

Hem ad sinistram, non
vides?
En. 835

THAIS.

Video.

PYTHIAS.

Comprehendi jube, quantum potest.

THAIS.

Quid illo facias, stulta?

PYTHIAS.

Quid faciam, rogas?
Vide, amabo, si non, cùm aspicias, os impudens
Videtur!

THAIS.

Non.

PYTHIAS.

Tum, quæ ejus confidentia est!

ACTUS V.

SCENA II.

CHÆREA. THAIS. PYTHIAS.

CHÆREA.

APUD Antiphonem uterque, mater & pater,
840 Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me Interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit. Ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum; inde item
845 In aliud, inde in aliud. Ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est. Hæreo.
Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

THAIS.

Adeamus. Bone vir, Dore, salve: dic mihi,
850 Aufugistín'?

CHÆREA.

Hera, factum.

THAIS.

Satín' id tibi placet?

CHÆREA.

Non.

THAIS.

Credín' te impune habiturum?

CHÆREA.

Unam hanc no. m

Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.

THAIS.

Num meam sævitiam veritus es?

CHÆREA.

Non.

THAIS.

Quid igitur?

CHÆREA.

Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

THAIS.

Quid feceras? 855

CHÆREA.

Paululum quiddam.

PYTHIAS.

Eho, paululum, impudens?

An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem?

CHÆREA.

Conservam esse credidi.

PYTHIAS.

Conservam? vix me contineo, quin involem in

Capillum. Monstrum! etiam ultro derisum advenit.

THAIS.

860 Abin' hinc, insana?

PYTHIAS.

Quid ita vero? debeam,

Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim,

Præsertim cùm se servum fateatur tuum!

THAIS.

Missa hæc faciamus Non te dignum, Chærea,

Fecisti: nam, si ego digna hac contumelia

865 Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.

Neque edepol, quid nunc consilii capiam, scio,

De virgine istac: ita conturbasti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis,

Ita ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere, ut

870 Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

CHÆREA.

At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam

Fore, Thais. *Sæpe* ex hujusmodi re quapiam, &

Malo ex principio magna familiaritas

Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?

THAIS.

875 Equidem pol in eam partem accipioque, & volo.

CHÆREA.

Immo ita quæso. Unum hoc scito, contumeliæ

Non me fecisse causa, sed amoris.

THAIS.

Scio,

Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam. 880.

CHÆREA.

Te quoque jam, Thais, ita me Dii bene ament, amo.

PYTHIAS.

Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intelligo.

CHÆREA.

Non ausim.

PYTHIAS.

Nihil tibi quicquam credo.

THAIS.

Desinas.

CHÆREA.

Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies:
Ego me tuæ commendo & committo fidei: 885
Te mihi patronam capio, Thais; te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

THAIS.

Tamen, si pater...

CHÆREA.

Quid? ah, volet, certo scio,
Civis modo hæc sit.

THAIS.

Paululum opperirier
Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis: 890
Nutricem arcersitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea.

CHÆREA.

Ego vero maneo.

THAIS.

Vísne interea, dum is venit,

Domi opperiamur potius quam hìc ante ostium?

CHÆREA.

895 Immo percupio.

PYTHIAS.

Quam tu rem actura, obsecro, es?

THAIS.

Nam quid ita?

PYTHIAS.

Rogitas? hunc tu in ædes cogitas

Recipere posthac?

THAIS.

Cur non?

PYTHIAS.

Crede hoc meæ fidei,

Dabit hic aliquam pugnam denuo.

THAIS.

Au, tace, obsecro.

PYTHIAS.

Parum perspexisse ejus vidêre audaciam.

CHÆREA.

900 Non faciam, Pythias.

PYTHIAS.

Non pol credo, Chærea,

Nisi si commissum non erit.

CHÆREA.

Quin, Pythias,

Tu me servato.

PYTHIAS.

Neque pol servandum tibi

Quicquam dare ausim, neque te servare: apage te.

THAIS.

Optimè: adest ipse frater.

CHÆREA.

Perii hercle: obsecro,

Abeamus intro, Thais; nolo me in via 905

Cum hac veste videat.

THAIS.

Quamobrem tandem? an quia pudet?

CHÆREA.

Id ipsum.

PYTHIAS.

Id ipsum? virgo vero!

THAIS.

I præ, sequor.

Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACTUS V.

SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

PYTHIAS.

QUID? quid venire in mentem nunc possit mihi?
910 Quidnam? quî referam sacrilego illi gratiam,
Qui hunc supposuit nobis?

CHREMES.

Move vero ocius
Te, nutrix.

SOPHRONA.

Moveo.

CHREMES.

Video, sed nihil promoves.

PYTHIAS.

Jámne ostendisti signa nutrici?

CHREMES.

Omnia.

PYTHIAS.

Amabo, quid ait? cognoscítne?

CHREMES.

Ac memoriter.

PYTHIAS.

PYTHIAS.

Bene edepol narras: nam illi faveo virgini. 915
Ite intro ; jam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video : viden' ut otiosus it. Si Diis placet,
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum sciam : 920
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V.

SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PARMENO.

REviso quidnam Chærea hìc rerum gerat.
Quod si astu rem tractavit, Dii vestram fidem!
Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, & 925
Carissimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio : tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,

930 Me reperisse quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere,
Mature ut cùm cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
935 Quæ, cum amatore cùm cœnant, liguriunt.
Harum videre illuviem, sordes, inopiam,
Quam inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent.
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.

PYTHIAS.

940 Ego pol te pro istis dictis, & factis, scelus,
Ulciscar; ut ne impune in nos illuseris.

ACTUS V.

SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PYTHIAS.

PRo Deûm fidem! facinus fœdum! ò infelicem adolescentulum!

O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!

PARMENO.

Quid est?

PYTHIAS.

Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! 945

PARMENO.

O Jupiter!

Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adibo. Quid istuc, Pythias?

Quid ais? in quem exempla fient?

PYTHIAS.

Rogitas, audacissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis.

PARMENO.

Quid ita? aut quid factum est? cedó.

PYTHIAS.

550 Dicam. Virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,

Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem apprime nobilem?

PARMENO.

Nescio.

PYTHIAS.

Atqui sic inventa est. Eam iste vitiavit miser.

Ille ubi id rescivit factum, frater violentissimus...

PARMENO.

Quidnam fecit?

PYTHIAS.

Colligavit primum eum miseris modis.

PARMENO.

555 Colligavit? hem!

PYTHIAS.

Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PARMENO.

Quid ais?

PYTHIAS.

Nunc minatur porro se se id, quod mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim.

PARMENO.

Qua audacia

Tantum facinus audet?

PYTHIAS.

Quid ita, tantum?

PARMENO.

Annon hoc maximum est?

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia

Deprendi quemquam?

PYTHIAS. 960

Nescio.

PARMENO.

At, ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium...

PYTHIAS.

Hem!

Obsecro, an is est?

PARMENO.

Ne quam in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo?

PYTHIAS.

Vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,

955 Quidquid factum est, ex te esse ortum.

PARMENO.

Quid igitur faciam miser?

Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est: huic ut subveniat.

PYTHIAS.

Sapis.

Ego abeo intro: tu illi narrato ordine, ut factum siet.

ACTUS V.

SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

LACHES.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: 970
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit:
Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hìc ante ostium?

PARMENO.

Quis homo est? hem, salvum te advenire, here, 975
gaudeo.

LACHES.

Quem præstolare?

PARMENO.

Perii. Lingua hæret metu.

LACHES.

Hem, quid est? quid trepidas? satíne salvæ? dic
mihi.

PARMENO.

Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:

Quidquid hujus factum est, culpa non factum est mea.

LACHES.

980 Quid?

PARMENO.

Recte sane interrogasti. Oportuit
Rem prænarrasse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret.

LACHES.

Cui?

PARMENO.

Thaidi.

LACHES.

Emit? perii hercle. Quanti?

PARMENO.

Viginti minis.

LACHES.

Actum est.

PARMENO.

Tum quandam fidicinam amat hìc Chærea.

LACHES.

985 Hem, quid? amat? an scit jam ille quid meretrix siet?
An in astu venit? *Aliud ex alio malum.*

PARMENO.

Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.

LACHES.

Omitte de te dicere. Ego te, furcifer,

Si vivo... Sed istuc, quidquid est, primum expedi.

PARMENO.

Is pro illo Eunucho ad Thaidem deductus est. 990

LACHES.

Pro Eunuchón'?

PARMENO.

Sic est. Hunc pro mœcho postea
Comprehendêre intus, & constrinxere.

LACHES.

Occidi.
Audaciam meretricum specta. Numquid est.
Aliud mali, damníve, quod non dixeris,
Reliquum? 995

PARMENO.

Tantum est.

LACHES.

Cessón' huc introrumpere?

PARMENO.

Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,
Nisi, quia necesse fuit hoc facere; id gaudeo
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc reperit. 1000

ACTUS V.

SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

PYTHIAS.

NUNQUAM edepol quicquam jam diu, quod magis vellem evenire,
Mihi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.

PARMENO.

Quid hoc autem est?

PYTHIAS.

Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.

1005 Sed ubi, obsecro, est?

PARMENO.

Me quærit hæc.

PYTHIAS.

Atque eccum video: adibo.

PARMENO.

Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergín'?

PYTHIAS.

Perii:

Defessa jam sum misera te ridendo.

PARMENO.

Quid ita?

PYTHIAS.

Rogitas?

Nunquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo.

Ah!

Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus.

At etiam primo callidum & disertum credidi hominem. 1010

PARMENO.

Quid?

PYTHIAS.

Illico credere ea quæ dixi, oportuit te?

An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te periisse? 1015

PARMENO.

Ehem, quid dixti, pessima? an mentita es? etiam rides?

Itán' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere?

PYTHIAS.

Nimium.

PARMENO.

Siquidem istuc impune habueris.

PYTHIAS.

Verum ?

PARMENO.

Reddam hercle.

PYTHIAS.

Credo:

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare:

1020 Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas

Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edet.

PARMENO.

Nullus sum.

PYTHIAS.

Hic pro illo munere tibi honos est habitus. Abeo.

PARMENO.

Egomet *meo indicio* miser, *quasi sorex*, hodie *perii.*

ACTUS V.

SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

GNATHO.

QUID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?

THRASO.

Egóne? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. 1025

GNATHO.

Quid est?

THRASO.

Quî minus huic, quam Hercules servivit Omphalæ?

GNATHO.

Exemplum placet.

Utinam tibi commitigati videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea.

THRASO.

Quid autem hoc est mali?

Hunc ego nunquam videram: etiam? quidnam properans hinc prosiliit?

ACTUS V.

SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO. THRASO.

CHÆREA.

1030 O populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me plane Dii potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subito tot congruerint commoda.

PARMENO.

Quid hic lætus est?

CHÆREA.

O Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, scín' me in quibus sim gaudiis?
1035 Scis Pamphilam meam inventam civem?

PARMENO.

Audivi.

CHÆREA.

Scis sponsam mihi?

PARMENO.

Bene, ita me Dii ament, factum!

GNATHO.

Audin' tu illum quid ait?

CHÆREA.

Tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus.
Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit se.

PARMENO.

Fratris igitur Thais tota est.

CHÆREA.

Scilicet.

PARMENO.

Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras. 1040

CHÆREA.

Tum tu, frater ubi ubi est, fac quamprimum hæc audiat.

PARMENO.

Visam domi.

THRASO.

Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim?

GNATHO.

Sine

Dubio, opinor.

CHÆREA.

Quid commemorem primum, aut quem laudem maxime?

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem; an me, qui ausus sim

1045 Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,

Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem? an

Mei patris festivitatem & facilitatem! ò Jupiter!

Serva, obsecro, hæc nobis bona.

PHÆDRIA.

Dii vestram fidem! incredibilia

1050 Parmeno modo quæ narravit! sed ubi est frater?

CHÆREA.

Præsto adest.

PHÆDRIA.

Gaudeo.

CHÆREA.

Satis credo. Nihil est Thaide hac, frater, tua,

Dignius quod ametur: ita nostræ omni est fautrix familiæ.

PHÆDRIA.

PHÆDRIA.

Hui, mihi

Illam laudas?

THRASO.

Perii, quanto spei est minus, tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est.

GNATHO.

Quid vis faciam?

THRASO.

Perfice hoc,

Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.

GNATHO.

Difficile est. 10

THRASO.

Si quid collibuit, novi te. Hoc si effeceris,

Quodvis donum, præmium a me optato, id optatum feres.

GNATHO.

Itáne?

THRASO.

Sic erit.

GNATHO.

Hoc si efficio, postulo ut tua mihi domus,

Te præsente, absente, pateat; invocato ut sit locus

Semper.

THRASO.

Do fidem ita futurum.

GNATHO.

Accingar.

PHÆDRIA.

Quem hìc ego audio?

1060 O Thraso.

THRASO.

Salvete.

PHÆDRIA.

Tu fortasse facta quæ hìc sient,

Nescis.

THRASO.

Scio.

PHÆDRIA.

Cur te ergo in his ego conspicor regionibus?

THRASO.

Vobis fretus.

PHÆDRIA.

Scis, quam fretus? miles, edico tibi,
Si in platea hac te offendero post unquam, quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: periisti.

GNATHO.

Heia haud sic decet.

PHÆDRIA.

Dictum est. 1055

GNATHO.

Non cognosco vestrum tam superbum.

PHÆDRIA.

Sic erit.

GNATHO.

Prius audite paucis: quod, cùm dixero, si placuerit,
Facitote.

PHÆDRIA.

Audiamus.

GNATHO.

Tu concede paulum istuc, Thraso.
Principio ego vos ambo credere hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quidquid faciam, id facere maxime causa mea:
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere inscitia est. 1070

PHÆDRIA.

Quid id est?

GNATHO.

Militem ego rivalem recipiendum censeo.

PHÆDRIA.

Hem,
Recipiendum?

GNATHO.

Cogita modo. Tu hercle cum illa, Phædria,

Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas,

1075 Et quod des, paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,

Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo; ad

Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo,

Nemo est. Principio & habet quod det, & dat nemo largius:

Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctesque, & dies:

108. Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi velis.

PHÆDRIA.

Quid agimus?

GNATHO.

Præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,

Accipit homo nemo melius prorsus, neque prolixius.

PHÆDRIA.

Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.

CHÆREA.

Idem arbitror.

GNATHO.

Recte facitis. Unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum gregem

Recipiatis: satis diu hoc jam saxum volvo.

PHÆDRIA.

Recipimus.

CHÆREA.

Ac libenter. 1085

GNATHO.

At ego pro istoc, Phædria, & tu, Chærea,

Hunc comedendum, & deridendum vobis propino.

CHÆREA.

Placet.

PHÆDRIA.

Dignus est.

GNATHO.

Thraso, ubi vis, accede.

THRASO.

Obsecro te, quid agimus?

GNATHO.

Quid? isti te ignorabant. Postquam eis mores ostendi tuos,

Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,

Impetravi. 1095

THRASO.

Bene fecisti. Gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.

GNATHO.

Dixín' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?

PHÆDRIA.

Nil præter promissum est. Ite hac. Vos valete, & plaudite.

Finis Eunuchi.

PUBLII TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. JUVENTIO CONSULIBUS.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PROLOGUS.

CHREMES, pater Clitiphonis & Antiphilæ.

CLITIPHO, filius Chremetis.

MENEDEMUS, pater Cliniæ.

CLINIA, filius Menedemi.

SOSTRATA, uxor Chremetis.

ANTIPHILA, filia Chremetis & Sostratæ, amica Cliniæ.

BACCHIS, meretrix, amica Clitiphonis.

NUTRIX Antiphilæ.

PHRYGIA, ancilla Bacchidis.

SYRUS, servus Clitiphonis.

DROMO, servus Cliniæ.

Scena in pago ATHENIS vicino.

M. ANTONII

M. ANT. MURETI

ARGUMENTUM

IN

HEAUTONTIMORUMENON.

Chremes Sostratæ uxori gravidæ imperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret. Fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut, cùm fera nulla sit quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa, (ut est maternus semper animus clementior,) vitam ei adimere non sustinuit; sed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit, etiamque muliebri quadam superstitione,

annulum de digito detractum suo, jussit ut unà cum puella exponeret. Id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit : ejus enim annuli ope tandem agnita est a suis. Anus, acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut suam. Eam, cùm adolevisset, anûsque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit, prope jam ut pro uxore haberet. Quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium, assiduitate jurgandi, clam militatum in Asiam abire coëgerit. Tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiam ferre cœpit. Itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum sævitia sua exegiset ex ædibus, ædes, supellectilem, familiam vendit, præter, qui servi ad opus ruri faciundum, utiles erant; ingentemque sibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam homo sexagenarius,

senectutem miseris modis excruciaret suam. Profecto Cliniâ, Philtera, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cùm jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus: sed ad Clitiphonem Chremetis filium divertit, quîcum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem servos (jam autem advesperascebat) in urbem, ad arcersendam Antiphilam, mittit. Exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut abfuerit quin Chremes, cùm primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret qui ei nuntiaret. Continuit tamen se in diem posterum; quod ita magis e re illius fore censeret Syrus, summa servus & audacia & astutia, qui cùm Antiphilam tantum arcessere jussus esset, etiam Bacchidem addu-

xit. Erat hæc meretrix, procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. Quò autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam vero unam de illius ancillis esse simularent. Postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, & rediisse Cliniam nuntiat. Ille gaudio amens, filium jamjam videre, jamjam amplecti, jamjam ei se suaque omnia permittere cupiebat. At, Chremes, cave, inquit, faxis: istoc enim modo & te, & eum, & rem unà perdideris tuam. Simul ei ostendit quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamque infracto animo ostenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam ut antea, sed sumptuosam, gemmis, atque auro collucentem, cum familia numerosissima. Una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit,

ne dum tu te censeas oneri ferendo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. Quin tu ita potius agito. Humane quidem & comiter excipito filium; istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. Tum si ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adversùm te aliquam struet, falli te sinito. Ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. Hæc Chremes, nescius (ut sunt humana) óculatum foris esse se, cæcum domi. Interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi a Chremete ipso conficeret. Jamque inibi erat, cùm eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturque aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Injecit in sermone Syrus mendacium a se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ, (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepisse a Bacchide: eâ mortuâ puellam pro pecunia illa arrhaboni

relictam. Dum hæc aguntur, * annulum suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. Gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virum; qui, eâ leniter objurgatâ, repertam tamen filiam, ipse quoque gavisus est. Jam omnia in tranquillo erant; absque Bacchide fuisset: sed & illi quoquo modo decem excudendæ erant argenti minæ, & periculum erat, ne aliquà eam Chremes filii amicam esse resciseeret. Ibi Syrus audax consilium init, quomodo, & utrique seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se e tam impedito negotio expediret. Primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum a Menedemo eripiam. Dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse, orabimusque ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur, teque id celatum velit. Porro Clinia, filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a pa-

tre suo, qui novæ nuptæ ornamenta coëmat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. Jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eo pompam omnem suam transduxerat. Chremes primo, non satis consilium illud probare. At illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, cùm dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidem. Immo vero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat. Ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. Numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. Interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cùm prius Antiphilam Cliniæ collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cùm autem ce-

terarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari potest.

C. SULPICII APOLLINARIS

PERIOCHA,

SEU HEAUTONTIMORUMENI

ARGUMENTUM.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut reversus est, clam patre divertitur
Ad Clitiphonem. Is amabat scortum Bacchidem.
Cùm arcesseret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
Habitum gerens Antiphila, factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. Hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert a sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
45 Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio. Experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
50 Quam maxime servire vestris commodis,
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius quam sibi.

H. Gravelot Deli. J. Lebas Sculp.

Dessiné par H. Gravelot — Gravé par J.P. Lebas

ACTUS I.

SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CHREMES.

QUANQUAM hæc inter nos nuper no-
titia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proximo hic
mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quicquam fuit: 55
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua. 60

Nam, pro Deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio; agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
65 Servos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita túte attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
70 Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati tibi esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hìc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciendo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.

MENEDEMUS.

75 Chreme, tantúmne ab re tua est otii tibi,
Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?

CHREMES.

Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta:
Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.

MENEDEMUS.

80 Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.

CHREMES.

An cuiquam est usus homini, se ut cruciet?

MENEDEMUS.

Mihi.

CHREMES.

Si quid laboris est, nollem : sed istud quid mali est?
Quæso, quid de te tantum metuisti?

MENEDEMUS.

Heu, hoi!

CHREMES.

Ne lacruma, atque istuc, quicquid est, fac me ut sciam.
Ne retice : ne verere : crede, inquam, mihi : 85
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.

MENEDEMUS.

Scire hoc vis?

CHREMES.

Hac causa equidem, qua dixi tibi.

MENEDEMUS.

Dicetur.

CHREMES.

At istos rastros interea tamen
Depone : ne labora.

MENEDEMUS.

Minime.

CHREMES.

Quam rem agis?

MENEDEMUS.

Sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi 90
Laboris.

CHREMES.

Non sinam, inquam.

MENEDEMUS.

Ah, non æquum facis.

CHREMES.

Hui, tam graves hos, quæso?

MENEDEMUS.

Sic meritum est meum.

CHREMES.

Nunc loquere.

MENEDEMUS.

Filium unicum adolescentulum
Habeo. Ah! quid dixi, habere me? immo habui, Chreme:
95 Nunc habeam, néçne, incertum est.

CHREMES.

Quid ita istuc?

MENEDEMUS.

Scies.

Est e Corintho hìc advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perdite,
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.
Ubi rem rescivi, cœpi non humaniter,
100 Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & via pervolgata patrum:
Quotidie accusabam: hem! tibíne hæc diutius
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?

Erras

Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia. 105
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed, si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis, non amori operam dabam, 110
Sed in Asiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli reperi.
Postremo adeo res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem, & graviter audiendo, victus est:
Ætate me putavit, & sapientia 115
Plus scire, & providere, quam se ipsum sibi.
In Asiam ad Regem militatum abiit, Chreme.

CHREMES.

Quid ais!

MENEDEMUS.

Clam me profectus, menses tres abest.

CHREMES.

Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui. 120

MENEDEMUS.

Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revertor mœstus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulo 125

Faciebant, quo illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare: hem! tot mei
Solius soliciti sint causâ, ut me unum expleant?
130 Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci miserum injustitia mea.
135 Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usque dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
140 Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: corrasi omnia:
Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico
Faciendo, facile victum exercerent suum,
Omnes produxi, ac vendidi. Inscripsi illico
145 Ædes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hìc me exerceo.
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse ulla me voluptate hìc frui,
150 Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

CHREMES.

Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis recte aut commode
Tractaret: verum neque tu illum satis noveras,

Nec te ille. Hoc ubi fit, ibi non vere vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes, 155
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.

MENEDEMUS.

Ita res est. Fateor: peccatum a me maxumum est.

CHREMES.

Menedeme, at porro recte spero, & illum tibi
Salvum adfuturum esse hìc confido propediem. 160

MENEDEMUS.

Utinam ita Dii faxint!

CHREMES.

Facient. Nunc, si commodum est;
Dionysia hìc sunt, hodie apud me sis volo.

MENEDEMUS.

Non possum.

CHREMES.

Cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.

MENEDEMUS.

Non convenit, qui illum ad laborem impulerim, 165
Nunc me ipsum fugere.

CHREMES.

Siccine est sententia?

MENEDEMUS.

Sic.

CHREMES.

Bene vale.

MENEDEMUS.

Et tu.

ACTUS I.

SCENA II.

CHREMES.

Lacrimas excussit mihi,
Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
170 Ad cœnam ut veniat: ibo, visam si domi est.
Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi
Præsto apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeo hinc intro. Sed quid crepuerunt fores?
Hinc a me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I.

SCENA III.

CLITIPHO. CHREMES.

CLITIPHO.

NIHIL adhuc est, quod vereare, Clinia: haud 175
quaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuntio tibi hìc adfuturam
Hodie, scio: proin tu solicitudinem istam falsam,
quæ te
Excruciat, mittas.

CHREMES.

Quîcum loquitur filius?

CLITIPHO.

Pater adest
Quem volui: adibo. Pater, opportune advenis.

CHREMES.

Quid id est? 180

CLITIPHO.

Hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum?

CHREMES.

Probe.

CLITIPHO.

Huic filium scis esse?

CHREMES.

Audivi esse in Asia.

CLITIPHO.

Non est, pater:

Apud nos est.

CHREMES.

Quid ais?

CLITIPHO.

Advenientem, e navi egredientem abduxi illico
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia
Semper fuit familiaritas.

CHREMES.

Voluptatem magnam nuntias.
185 Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset amplius!
Ut hanc lætitiam nec-opinanti primus objicerem domi!
Atque etiam nunc tempus est.

CLITIPHO.

Cave faxis: non opus est, pater.

CHREMES.

Quapropter?

CLITIPHO.

Quia enim incertum est etiam, quid se faciat: modo venit;

Timet omnia: patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ:

Eam misere amat: propter eam hæc turba, atque abitio evenit. 190

CHREMES.

Scio.

CLITIPHO.

Nunc servulum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.

CHREMES.

Quid narrat?

CLITIPHO.

Quid ille? se miserum esse.

CHREMES.

Miserum! Quem minus credere est?

Quid reliqui est, quin habeat quæ quidem in homine dicuntur bona?

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet: 195

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CLITIPHO.

Immo ille senex fuit importunus semper : & nunc nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus, plus satis faxit, pater.

CHREMES.

Illéne? (sed reprimam me : nam, in metu esse hunc, illi est utile.)

CLITIPHO.

200 Quid túte tecum?

CHREMES.

Dicam. Ut ut erat, mansum tamen oportuit.

Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus libidinem :

Pateretur : nam quem ferret, si parentem non ferret suum?

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &

Quod illum insimulat durum, id non est : nam parentium injuriæ

205 Uniu modi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis.

Scortari crebro nolunt, nolunt crebro convivarier,

Præbent exigue sumptum : & ea sunt tamen ad virtutem omnia.

Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,

Necesse

Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia.
Hoc
Scitum est: *Periculum ex aliis facere, tibi quod ex* 210
usu siet.

CLITIPHO.

Ita credo.

CHREMES.

Ego ibo hinc intro, ut videam, nobis quid
cœnæ siet.
Tu, ut tempus est diei, vide sis ne quo hinc abeas
longius.

ACTUS I.

SCENA IV.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres, in omnes adolescentes, judices!
Qui æquum esse censent, nos jam a pueris illico nasci
senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia. 215
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ
olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre:

Nam, & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

120 Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!

Nunc ait: periclum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet.

Astutus! næ ille haud scit, quàm mihi nunc *surdo narret fabulam.*

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi: atque, adfer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quisquam est miserior:

125 Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.

Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.

Tum, quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

H. Gravelot *P. Lebas sculp*

ACTUS II.

SCENA I.

CLINIA. CLITIPHO.

CLINIA.

SI mihi secundæ res de amore meo es- 230
sent, jamdudum, scio,
Venissent: sed vereor ne mulier, me
absente, hìc corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum
exaugeant:
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est,
mala:
Cui nihil jam præter pretium dulce est.

CLITIPHO.

Clinia.

CLINIA.

Hei misero mihi

CLITIPHO.

235 Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre aliquis exiens?

CLINIA.

Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus præsagit mali.

CLITIPHO.

Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid veri siet?

CLINIA.

Si nihil mali esset, jam hìc adessent.

CLITIPHO.

Jam aderunt.

CLINIA.

Quando istuc erit?

CLITIPHO.

Non cogitas hinc longule esse? & nosti mores mulierum:

240 *Dum moliuntur, dum conantur, annus est.*

CLINIA.

O Clitipho,

Timeo.

CLITIPHO.

Respira: eccum Dromonem cum Syro: una adsunt tibi.

ACTUS II.

SCENA II.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

SYRUS.

AIN' tu?

DROMO.

Sic est.

SYRUS.

Verùm, interea dum sermones cædimus,

Illæ sunt relictæ.

CLITIPHO.

Mulier tibi adest, audín', Clinia?

CLINIA.

Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.

DROMO.

Minime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem 245

Ducunt secum.

CLINIA.

Perii! Unde illi sunt ancillæ?

CLITIPHO.

Mén' rogas?

SYRUS.

Non oportuit relictas: portant quid rerum!

CLINIA.

Hei mihi!

SYRUS.

Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.

Factum a nobis stulte est. Abidum tu, Dromo, illis obviam:

250 Propera: quid stas?

CLINIA.

Væ misero mihi, quanta de spe decidi!

CLITIPHO.

Quid istuc? quæ res te solicitat autem?

CLINIA.

Rogitas quid siet?

Audín' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula

Hìc reliqui. Unde ea esse censes?

CLITIPHO.

Vah, nunc demum intelligo.

SYRUS.

Dii boni, quid turbæ est! ædes nostræ vix capient, scio.

Quid comedent! quid ebibent! quid sene erit nostro 255
miserius!
Sed video: eccos quos volebam.

CLINIA.

O Jupiter, ubinam
est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu
interea loci
Collocupletasti te, Antiphila, & me in his deseruisti
malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri
minus obsequens:
Hujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores 260
cantabat mihi,
Monuisse frustra, neque potuisse eum unquam ab
hac me expellere:
Quod nunc faciam tamen: tum cùm gratum mihi
esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me.

SYRUS.

Hic de nostris verbis errat vi-
delicet,
Quæ hìc sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem,
atque est, accipis;
Nam & vita est eadem, & animus erga te idem ac 265
fuit,
Quantum ex ipsa re conjectutam cepimus.

CLINIA.

Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est,
Quod malim, quam me hoc falso suspicarier.

SYRUS.

Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores: anus,
270 Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audivi.

CLITIPHO.

Quænam est altera?

SYRUS.

Mane, hoc quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:
Post istuc veniam.

CLITIPHO.

Propera.

SYRUS.

Jam primum omnium,
275 Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuo hic se conjecit intro: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
280 Quo studio vitam suam, te absente, exegerit,
Ubi de improviso est interventum mulieri:
Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxime.

Texentem telam studiose ipsam offendimus, 285
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua;
Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circùm caput 290
Rejectus negligenter. Pax!

CLINIA.

Syre mi, obsecro,
Ne me in lætitiam frustra conjicias.

SYRUS.

Anus.
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat; ea texebat una, pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie.

CLITIPHO.

Si hæc sunt, Clinia, 295
Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
Scín' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cùm ejus tam negliguntur internuntii:
Nam disciplina est eisdem, munerarier 300
Ancillas primùm, ad dominas qui adfectant viam.

CLINIA.

Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam
Studeas inire. Quid ait, ubi me nominas?

SYRUS.

Ubi dicimus rediisse te, & rogare uti
305 Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.

CLINIA.

Præ gaudio, ita me Dii ament, ubi sim, nescio:
Ita timui.

CLITIPHO.

At ego nihil esse scibam, Clinia.
310 Agedum vicissim, Syre, dic, quæ illa est altera?

SYRUS.

Adducimus tuam Bacchidem.

CLITIPHO.

Hem, quid? Bacchidem?
Eho, sceleste, quo illam adducis?

SYRUS.

Quo ego illam? ad nos
scilicet.

CLITIPHO.

Ad patrémne?

SYRUS.

Ad eum ipsum.

CLITIPHO.

O hominis impudentem audaciam!

SYRUS.

Heus

Tu, *non fit sine periculo facinus magnum, & memorabile.*

CLITIPHO.

Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum, 315
scelus:
Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias?

SYRUS.

At enim...

CLITIPHO.

Quid, enim?

SYRUS.

Si sinas, dicam.

CLINIA.

Sine.

CLITIPHO.

Sino.

SYRUS.

Ita res est hæc nunc, quasi cum...

CLITIPHO.

Quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit?

CLINIA.

Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.

SYRUS.

Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius, 320

Clitipho, es: neque ferri potis est.

CLINIA.

Audiendum hercle est, tace.

SYRUS.

Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo periclum non vis: haud stulte sapis,
Si quidem id sapere est, velle te id quod non potest contingere.
325 Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:
Tum, quod illi argentum pollicitus es, eadem hac inveniam via:
330 Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis?

CLITIPHO.

Si quidem hoc fit.

SYRUS.

Si quidem; experiundo scies.

CLITIPHO.

Age age, cedo istuc tuum consilium, quid id est?

SYRUS.

Assimulabimus

Tuam amicam, hujus esse.

CLITIPHO.

Pulchre: cedo, quid hic faciet suâ?

An ea quoque hujus dicetur, si hæc una dedecori est parum?

SYRUS.

Immo ad tuam matrem abducetur.

CLITIPHO.

Quid eo?

SYRUS.

Longum est, Clitipho, 335

Tibi si narrem, quamobrem id faciam: vera causa est.

CLITIPHO.

Fabulæ:

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

SYRUS.

Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periclo esse.

CLITIPHO.

Hujusmodi, obsecro, aliquid reperi.

SYRUS.

Maxime:

540 Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum.

CLITIPHO.

Hem,

Quid dixti?

SYRUS.

Ademptum tibi jam faxo omnem metum,

In aurem utramvis otiose ut dormias.

CLITIPHO.

Quid ago nunc?

CLINIA.

Túne? quod boni...

CLITIPHO.

Syre, dic modo

Verum.

SYRUS.

Age modo hodie: sero ac nequicquam voles.

CLINIA.

545 Datur modo: fruare dum licet: nam nescias

Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.

CLITIPHO.

Syre, inquam.

SYRUS.

Perge porro, tamen istuc ago.

CLITIPHO.

Verum hercle istuc est: Syre, Syre, inquam, heus heus, Syre.

SYRUS.

Concaluit. Quid vis?

CLITIPHO.

Redi, redi.

SYRUS.

Adsum, dic, quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere. 350

CLITIPHO.

Immo, Syre,

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.

Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide.

SYRUS.

Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:

Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hìc si quid nobis forte adversi evenerit, 355

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi;

Sed istum exora, ut suam esse assimulet.

CLINIA.

Scilicet

Facturum me esse: in eum jam res rediit locum,

Ut sit necesse.

CLITIPHO.

Merito amo te, Clinia.

CLINIA.

Verum illa ne quid titubet.

SYRUS.

Perdocta est probe. 360

CLITIPHO.

At hoc demiror, quî tam facile potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

SYRUS.

In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est
565 Primum: nam quendam misere offendi militem
Ejus noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet:
Eâdemque ut esset apud te hoc quam gratissimum.
Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.
570 Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem novi, quam esse soleas impotens;
Inversa verba, eversas cervices tuas:
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.

CLITIPHO.

Laudabis.

SYRUS.

Vide sis.

CLITIPHO.

Tutemet mirabere.

SYRUS.

575 Sed quam cito sunt consecutæ mulieres!

CLITIPHO.

Ubi sunt? cur retines?

SYRUS.

Jam nunc hæc non est tua.

CLITIPHO.

Scio, apud patrem: at nunc interim...

SYRUS.

SYRUS.

Nihilo magis.

CLITIPHO.

Sine.

SYRUS.

Non sinam, inquam.

CLITIPHO.

Quæso, paulisper.

SYRUS.

Veto.

CLITIPHO.

Saltem salutare.

SYRUS.

Abeas, si sapis.

CLITIPHO.

Eo. Quid

Istic? 380

SYRUS.

Manebit.

CLITIPHO.

O felicem hominem!

SYRUS.

Ambula.

ACTUS II.

SCENA III.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS. CLITIPHO.

BACCHIS.

EDepol, mea Antiphila, laudo te, & fortunatam judico,
Id cùm studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
Minimeque, ita me Dii ament, miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
385 Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Atque adeo vestrarum omnium, vulgus quæ ab sese segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est:
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibuscum res est, non sinunt:
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:

Hæc ubi imminuta est, illi suum animum alio con- 390
ferunt.
Nisi si prospectum est interea aliquid, desertæ vivi-
mus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est
viro,
Cujus mos maxime est consimilis vestrûm; hi se ad
vos applicant;
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori vestro incidere possit cala- 395
mitas.

ANTIPHILA.

Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo,
Ut ex illius commodo meum compararem commo-
dum.

CLINIA.

Ah?
Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in
patriam facis:
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere,
quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. 400

SYRUS.

Credo.

CLITIPHO.

Syre, vix
suffero.

Hoccine, me miserum, non licere meo modo ingenium frui?

SYRUS.

Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

BACCHIS.

Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos?

ANTIPHILA.

Ah, retine me, obsecro.

BACCHIS.

Amabo, quid tibi est?

ANTIPHILA.

Disperii.

BACCHIS.

Perii misera! quid stupes,

405 Antiphila?

ANTIPHILA.

Videón' Cliniam, an non?

BACCHIS.

Quem vides?

CLINIA.

Salve, anime mi.

ANTIPHILA.

O mi expectate Clinia, salve.

CLINIA.

Ut vales?

ANTIPHILA.

Salvum venisse gaudeo.

CLINIA.

Teneóne te,
Antiphila, maxime animo exoptatam meo?

SYRUS.

Ite intro: nam vos jamdudum expectat senex.

Dessiné par H. Gravelot. Gravé par J.P. Le Bas.

ACTUS III.

SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CHREMES.

410 LUCESCIT hoc jam: cesso pultare ostium
Vicini, primo ex me ut sciat sibi filium
Rediisse? etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verum, cùm videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium,
415 Cùm illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem:
Item ut filium meum amico, atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis;
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.

MENEDEMUS.

Aut ego profecto ingenio egregio ad miserias 420
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgo audio
Dici, *Diem adimere ægritudinem hominibus*:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo, & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero. 425

CHREMES.

Sed ipsum egressum foras video: ibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,
Cujus maxime te fieri participem cupis.

MENEDEMUS.

Numquidnam de gnato meo audisti, Chremes?

CHREMES.

Valet, atque vivit. 430

MENEDEMUS.

Ubinam est, quæso?

CHREMES.

Hic apud me domi.

MENEDEMUS.

Meus gnatus?

CHREMES.

Sic est.

MENEDEMUS.

Venit?

CHREMES.

Certe.

MENEDEMUS.

Clinia

Meus venit?

CHREMES.

Dixi.

MENEDEMUS.

Eamus, duc me ad eum, obsecro.

CHREMES.

Non vult te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat propter peccatum: tum hoc timet,
435 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

MENEDEMUS.

Non tu ei dixisti, ut essem?

CHREMES.

Non.

MENEDEMUS.

Quamobrem, Chremes?

CHREMES.

Quia pessime istuc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.

MENEDEMUS.

Non possum: satis jam, satis pater durus fui.

CHREMES.

Ah!

440 Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.

In

In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa incides.
Primum olim potius quam paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia, 445
Proterruisti hinc. Ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum vulgo quærere.
Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
Haberi, quidvis dare cupis. Nam, ut tu scias,
Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet; 450
Primum jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro: Satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat:
Nedum tu possis.

MENEDEMUS.

Estne ea intus?

CHREMES.

Si sit, rogas?
Sensi: nam ei unam cœnam, atque ejus comitibus 455
Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, ut alia omittam, pytissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic, hoc, dicens, asperum,
Pater, hoc est; aliud lenius, sodes, vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias: 460
Omnes habui solicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum.

MENEDEMUS.

Faciat quod lubet:

465 Sumat, consumat, perdat: decretum est pati,
Dum illum modo habeam mecum.

CHREMES.

Si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.

MENEDEMUS.

Quid faciam?

CHREMES.

Quidvis potius quam quod cogitas:
470 Per alium quemvis ut des, falli te sinas
Technis per servulum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes, & tibi perdere
475 Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
480 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium, hui,
Quantam fenestram ad nequitiem patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere:
Nam, *Deteriores omnes sumus licentia.*
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
485 Putabit, pravúmne, an rectum sit quod petet.

Tu, rem perire, & ipsum non poteris pati;
Dare denegaris? ibit ad illud illico,
Quo maxime apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur.

MENEDEMUS.

Videre verum, atque ita uti res est, dicere. 490

CHREMES.

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.

MENEDEMUS.

Cedo dextram: porro te oro idem ut facias, Chremes.

CHREMES.

Paratus sum.

MENEDEMUS.

Scín' quid nunc facere te volo?

CHREMES.

Dic.

MENEDEMUS.

Quod sensisti illos me incipere fallere, 495
Id ut maturent facere: cupio illi dare,
Quod vult: cupio ipsum jam videre.

CHREMES.

Operam dabo:
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant. 500
Paulum hoc negotii mihi obstat: Simus, & Crito,

Vicini nostri, hice ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse iis dare.
505 Continuo hìc adero.

MENEDEMUS.

Ita quæso. Dii vestram fidem!
Itán' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant, & dijudicent, quam sua!
An eo fit, quia in re nostra, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
510 Hic mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet mihi!

CHREMES.

Dissolvi me, otiosus operam ut huic darem.

ACTUS III.

SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

SYRUS.

HAc illac circumcursa: inveniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.

CHREMES.

Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Est Cliniæ ille servus tardiusculus: 515
Idcirco huic nostro tradita est provincia.

SYRUS.

Quis hic loquitur? perii. Numnam hæc audivit?

CHREMES.

Syre.

SYRUS.

Hem!

CHREMES.

Quid tu istic?

SYRUS.

Recte. Equidem te demiror, Chremes,
Tam mane, qui heri tantum biberis.

CHREMES.

Nihil nimis.

SYRUS.

520 Nihil, narras? Visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus.

CHREMES.

Eia!

SYRUS.

Mulier est commoda, &
Faceta, hæc meretrix.

CHREMES.

Sane idem visa est mihi.

SYRUS.

Et quidem hercle formâ luculentâ.

CHREMES.

Sic satis.

SYRUS.

Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bonâ:
525 Minimeque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostín'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
Scín' esse factum, ut dico?

CHREMES.

Quid ego nesciam?

530 Hominem pistrino dignum!

SYRUS.

Quem?

CHREMES.

Istunc servulum

Dico adolescentis...

SYRUS.

Syre, tibi timui male.

CHREMES.

Qui passus est id fieri.

SYRUS.

Quid faceret?

CHREMES.

Rogas?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,.
Unde esset adolescenti, amicæ quod daret:
Atque hunc difficilem invitum servaret senem. 535

SYRUS.

Garris.

CHREMES.

Hæc facta ab illo oportebat, Syre.

SYRUS.

Eho, quæso, laudas qui heros fallunt?

CHREMES.

In loco

Ego vero laudo.

SYRUS.

Recte sane.

CHREMES.

Quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægtitudinum est.
540 Jam huic mansisset unicus gnatus domi.

SYRUS.

Jocón', an serio illæc dicat, nescio;
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

CHREMES.

Et nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cùm tolerare hujus sumptus non queat?
545 Nónne ad senem aliquam fabricam fingit?

SYRUS.

Stolidus est.

CHREMES.

At te adjutare oportet, adolescentuli
Causa.

SYRUS.

Equidem facile facere possum, si jubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

CHREMES.

Tanto hercle melior.

SYRUS.

Non est mentiri meum.

CHREMES.

550 Fac ergo.

SYRUS.

At heus tu, facito dum eadem hæc memineris,

Si quid hujus simile forte aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

CHREMES.

Non usus veniet, spero.

SYRUS.

Spero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quod quicquam illum senserim;
Sed, si quid, ne quid... quæ sit ejus ætas, vides: 555
Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chremes,
Tractare possim.

CHREMES.

De istoc, cùm usus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.

SYRUS.

Nunquam commodius unquam herum audivi loqui,
Nec, cùm malefacerem, crederem mihi impunius 560
Licere. Quisnam a nobis egreditur foras?

ACTUS III.

SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CHREMES.

Quid istuc, quæso? qui istic mos est, Clitipho? itáne fieri
Oportet?

CLITIPHO.

Quid ego feci?

CHREMES.

Vidín' ego te modo manum in sinum huic
Meretrici insetere?

SYRUS.

Acta est res, perii.

CLITIPHO.

Méne?

CHREMES.

Hisce oculis: ne nega.

565 Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum:

Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam subagitare: vel heri in vino quàm immodestus
Fuisti!

SYRUS.

Factum est.

CHREMES.

Quàm molestus! ut equidem,
Ita me Dii ament, metui quid futurum denique esset. Novi ego
Amantium animum: graviter advertunt, quæ non censeas. 570

CLITIPHO.

At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.

CHREMES.

Esto: at certe concedas ab ore eorum aliquantisper aliquo.
Libido multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. Nemo est meorum hodie
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam. 575
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervus videar. Quod illum facere credito.

Sed nostrum est intelligere, utcunque, atque ubicunique opus sit, obsequi.

SYRUS.

Quid istic narrat?

CLITIPHO.

Perii.

SYRUS.

Clitipho, hæc ego præcipio tibi?

580 Hominis es frugi & temperantis functus officium! Tace,

Sodes. Recte sane.

CHREMES.

Syre, pudet me.

SYRUS.

Credo; neque id injuria.

Quin mihi molestum est.

CLITIPHO.

Pergín'?

SYRUS.

Hercle vero, dico quod videtur.

CLITIPHO.

Nónne accedam ad illos?

CHREMES.

Eho, quæso, una accedendi via est?

SYRUS.

Actum est: hic prius se indicarit, quam ego argentum effecero.

Chremes, vín' tu homini stulto mihi auscultare? 585

CHREMES.

Quid faciam?

SYRUS.

Jube hunc

Abire hinc aliquo.

CLITIPHO.

Quo ego hinc abeam?

SYRUS.

Quo? quo lubet: da illis locum,

Abi deambulatum.

CLITIPHO.

Deambulatum? quo?

SYRUS.

Vah! quasi desit locus.

Abi sane istac, istorsum, quovis.

CHREMES.

Recte dicit: censeo.

CLITIPHO.

Dii te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas.

SYRUS.

At tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus. 590

ACTUS III.

SCENA IV.

SYRUS. CHREMES.

SYRUS.

CENSEN' vero? quid illum porro credis facturum, Chremes,
Nisi eum, quantum Dii dant opis tibi, servas, castigas, mones?

CHREMES.

Ego istuc curabo.

SYRUS.

Atqui nunc, here, hic tibi asservandus est...

CHREMES.

Fiet.

SYRUS.

Si sapias: nam mihi jam minus minusque obtemperat.

CHREMES.

595 Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut
Reperisti quod placeat, an nondum etiam?

SYRUS.

De fallacia?

Inventa est: inveni quandam nuper.

CHREMES.

Frugi es. Cedo, quid id est?

SYRUS.

Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit...

CHREMES.

Quidnam, Syre?

SYRUS.

Pessima hæc est meretrix.

CHREMES.

Ita videtur.

SYRUS.

Immo, si scias!

Hoc vide quod inceptet facinus. Fuit quædam anus, Corinthia 600

Hìc; huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

CHREMES.

Quid tum?

SYRUS.

Ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:

Ea relicta huic arraboni est pro illo argento.

CHREMES.

Intelligo.

SYRUS.

Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem tuam.

CHREMES.

605 Quid tum?

SYRUS.

Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen

Post daturam. Mille nummûm poscit.

CHREMES.

Et poscit quidem?

SYRUS.

Hui,

Dubium id est?

CHREMES.

Ego sic putavi: quid nunc facere cogitas?

SYRUS.

Egóne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam e Caria,

Ditem, & nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

CHREMES.

610 Erras.

SYRUS.

Quid ita?

CHREMES.

Pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non

Non emo. Quid ais?

SYRUS.

Optata loquere.

CHREMES.

Atqui non est opus.

SYRUS.

Non opus est?

CHREMES.

Non hercle vero.

SYRUS.

Quid istuc? miror.

CHREMES.

Jam scies:

Mane, mane; quid est quod tam a nobis graviter crepuere fores?

ACTUS III.

SCENA V.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

SOSTRATA.

NIsi me animus fallit, hic profecto est annulus quem ego suspicor,

615 Is quicum exposita est gnata.

CHREMES.

Quid vult sibi, Syre, hæc oratio?

SOSTRATA.

Quid est? Isne tibi videtur?

NUTRIX.

Dixi equidem, ubi ostendisti, illico

Eum esse.

SOSTRATA.

At ut satis contemplata modo sis, mea nutrix?

NUTRIX.

Satis.

SOSTRATA.

Abi nunc jam intro; atque, illa si jam laverit, mihi nuntia.

Hìc ego virum interea opperibor.

SYRUS.

Te vult: videas quid velit.

Nescio quid tristis est: non temere est; metuo quid sit.

CHREMES.

Quid siet? 620

Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.

SOSTRATA.

Ehem, mi vir.

CHREMES.

Ehem, mea uxor.

SOSTRATA.

Te ipsum quæro.

CHREMES.

Loquere quid velis.

SOSTRATA.

Primum te hoc oro, ne quid credas me adversum edictum tuum

Facere ausam.

CHREMES.

Vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?

625 Credo.

SYRUS.

Nescio quid peccati portat hæc purgatio.

SOSTRATA.

Meministín' me esse gravidam, & mihi te maximo opere dicere,

Si puellam parerem, nolle tolli?

CHREMES.

Scio quid feceris:

Sustulisti. Sic est factum?

SYRUS.

Domina, ergo herus damno auctus est.

SOSTRATA.

Minime: sed erat hìc Corinthia anus haud impura: ei dedi

630 Exponendam.

CHREMES.

O Jupiter, tantam esse in animo inscitiam!

SOSTRATA.

Perii: quid ego feci?

CHREMES.

At rogitas?

SOSTRATA.

Si peccavi, mi Chremes,

Insciens feci.

CHREMES.

Id quidem ego, etsi tu neges, certe scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. Nam jam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit, 635
Non simulare mortem verbis, reipsa spem vitæ date.
At id omitto: misericordia, animus maternus... sino.
Quam bene vero abs te prospectum est! quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime,
Per te, vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam. 640
Credo, id cogitasti: quidvis satis est, dum vivat modo.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquum sciunt;
Melius, pejus, prosit, obsit, nihil vident, nisi quod lubet?

SOSTRATA.

Mi Chremes, peccavi, fateor: vincor. Nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior, 645
Ut meæ stultitiæ in justitia tua sit aliquid præsidî.

CHREMES.

Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sostrata,

Male docet te mea facilitas multa. Sed istuc quidquid est,

Qua hoc occeptum est causa, loquere.

SOSTRATA.

Ut stultæ, & misere omnes sumus

650 Religiosæ, cùm exponendam do illi, de digito annulum

Detraho; & eum dico ut unà cum puella exponeret,

Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CHREMES.

Istuc recte: conservasti te, atque illam.

SOSTRATA.

Is hic est annulus.

CHREMES.

Unde habes?

SOSTRATA.

Quam Bacchis secum adduxit adolescentulam...

SYRUS.

Hem!

CHREMES.

655 Quid ea narrat?

SOSTRATA.

Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit.

Animum non advorti primum: at postquam aspexi, illico

Cognovi, ad te exsilii.

CHREMES.

Quid nunc suspicare, aut invenis
De illa?

SOSTRATA.

Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri.

SYRUS.

Interii: plus spei video, quam volo:
Nostra est, ita si est.

CHREMES.

Vivítne illa, cui tu dederas?

SOSTRATA.

Nescio. *660*

CHREMES.

Quid renuntiavit olim fecisse?

SOSTRATA.

Id quod jusseram.

CHREMES.

Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur.

SOSTRATA.

Philtere.

SYRUS.

Ipsa est. Mirum ni illa salva est, & ego perii.

CHREMES.

Sostrata,
Sequere me intro hac.

SOSTRATA.

Ut præter spem evenit! quam timui male,

665 Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda, Chremes!

CHREMES.

Non licet hominem esse sæpe ita ut vult, si res non sinit.

Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam: olim nihil minus.

ACTUS IV.

Dessiné par H. Gravelot. *Gravé par J. P. Le Bas.*

ACTUS IV.

SCENA I.

SYRUS.

NISI fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium:
Ita hercle in angustum oppido nunc meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex. 670
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e faucibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

675 *Nihil tam difficile est, quin quærendo investigari possiet.*

Quid, si hoc sic nunc incipiam? nihil est. Si sic? tantumdem egero.

At sic opinor. Non potest. Immo optime. Euge, habeo optimam.

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACTUS IV.

SCENA II.

CLINIA. SYRUS.

CLINIA.

NULLA mihi res posthac potest jam intervenire tanta,

680 Quæ mihi ægritudinem afferat; tanta hæc lætitia oborta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quam vult.

SYRUS.

Nihil me fefellit: coguita est, quantum audio hujus verba.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.

CLINIA.

O mi Syre, audistín', obsecro?

SYRUS.

Quidni? qui usque una adfuerim.

CLINIA.

Cui æque audisti commode quicquam evenisse?

SYRUS.

Nulli. 685

CLINIA.

Atque, ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meapte causa

Lætor, quàm illius, quam ego scio esse honore quovis dignam.

SYRUS.

Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim:

Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur,

Ne quid de amica nunc senex.

CLINIA.

O Jupiter!

SYRUS.

Quiesce. 690

CLINIA.

Antiphila mea nubet mihi!

SYRUS.

Siccine me interloquere?

CLINIA.

Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me.

SYRUS.

Fero hercle vero.

CLINIA.

Deorum vitam adepti sumus.

SYRUS.

Frustra operam, opinor, sumo.

CLINIA.

Loquere, audio.

SYRUS.

At jam hoc non ages.

CLINIA.

Agam.

SYRUS.

Videndum est, inquam;

695 Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc a nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.

CLINIA.

At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis adversum?

Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam?

SYRUS.

Quid ni? 700

CLINIA.

Quid dicam? quam causam afferam?

SYRUS.

Quid? nolo mentiare:

Aperte, ita ut res sese habet, narrato.

CLINIA.

Quid ais?

SYRUS.

Jubeo

Illam te amare, & velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.

CLINIA.

Bonam atque justam rem oppido imperas, & factu facilem.

Et, scilicet, jam me hoc voles orare patrem, ut celet 705

Senem vestrum.

SYRUS.

Immo ut recta via rem narret ordine omnem.

CLINIA.

Hem,

Satín' sanus es, & sobrius? tu quidem illum plane perdis:

Nam quî ille poterit esse in tuto, dic mihi?

SYRUS.

Huic equidem consilio palmam do: hìc me magnifice effero,

710 Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,

Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut cùm narret senex

Vester nostro esse istam amicam gnati, non credat tamen.

CLINIA.

At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.

715 Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illi consulas.

SYRUS.

Quid, malum, me ætatem censes velle id assimularier?

Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil amplius.

CLINIA.

Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?

SYRUS.

Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, *Quid si nunc cœlum ruat!*

CLINIA.

Metuo quid agam.

SYRUS.

Metuis? quasi non ea potestas sit tua, 720

Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias palam.

CLINIA.

Age, age, traducatur Bacchis.

SYRUS.

Optime: ipsa exit foras.

ACTUS IV.

SCENA III.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

BACCHIS.

SATIS pol proterve me Syri promissa huc induxerunt:
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. Quod si is nunc me
725 Deceperit, sæpe obsecrans me ut veniam, frustra veniet;
Aut, cùm venturam dixero, & constituero; cùm is certe
Renuntiarit; Clitipho cùm in spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.

CLINIA.

Satis scite promittit tibi.

SYRUS.

Atqui tu hanc jocari credis?
730 Faciet, nisi caveo.

BACCHIS.

Dormiunt : pol ego istos commovebo.
Mea Phrygia, audistín', modo iste homo quam villam demonstravit
Charini?

PHRYGIA.

Audivi.

BACCHIS.

Proximam esse huic fundo ad dextram?

PHRYGIA.

Memini.

BACCHIS.

Curriculo percurre; apud eum miles Dionysia agitat.

SYRUS.

Quid inceptat?

BACCHIS.

Dic me hìc oppido esse invitam, atque asservari;
Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam. 735

SYRUS.

Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quo mittis istanc, quæso?
Jube maneat.

BACCHIS.

Abi.

SYRUS.

Quin paratum est argentum.

BACCHIS.

Quin maneo.

SYRUS.

Atqui jam dabitur.

BACCHIS.

Ut lubet, num ego insto?

SYRUS.

At scín' quid, sodes?

BACCHIS.

Quid?

SYRUS.

Transeundum nunc tibi ad Menedemum, & tua pompa

740 Eo traducenda est.

BACCHIS.

Quam rem agis, scelus?

SYRUS.

Ego? argentum cudo,

Quod tibi dem.

BACCHIS.

Dignam me putas, quam illudas?

SYRUS.

Non est temere.

BACCHIS.

Etiámne tecum hìc res mihi est?

SYRUS.

Minime: tuum tibi reddo.

BACCHIS.

Eatur.

SYRUS.

Sequere hac : heus, Dromo.

DROMO.

Quis me vult ?

SYRUS.

Syrus.

DROMO.

Quid est rei ?

SYRUS.

Ancillas omnes Bacchidis transduce huc ad vos propere.

DROMO.

Quam ob rem ?

SYRUS.

Ne quæras. Efferant quæ secum huc attulerunt. 745

Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu levatum :

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu nescis id quod scis, dromo, si sapies.

DROMO.

Mutum dices.

ACTUS IV.

SCENA IV.

CHREMES. SYRUS.

CHREMES.

ITA me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem
750 Miseret me; tantum devenisse ad eum mali!
Illanccine mulierem alere cum illa familia!
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum ubi videbit tantos sibi sumptus domi
755 Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum optime eccum.

SYRUS.

Cesso hunc adoriri?

CHREMES.

Syre.

SYRUS.

Hem!

Quid est? te mihi ipsum jamdudum optabam dari.

CHREMES.

Vidêre egisse jam nescio quid cum sene.

SYRUS.

De illo quod dudum? dictum factum reddidi. 760

CHREMES.

Bonán' fide?

SYRUS.

Bona hercle.

CHREMES.

Non possum pati,
Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.

SYRUS.

At si scias, quàm scite in mentem venerit.

CHREMES.

Vah! gloriare evenisse ex sententia? 765

SYRUS.

Non hercle vero, verum dico.

CHREMES.

Dic, quid est?

SYRUS.

Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

CHREMES.

Probe.

SYRUS.

Dic, sodes.

CHREMES.

Nimium, inquam.

SYRUS.

770 Immo, si scias:
Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam ejus formam, postquam aspexerit:
Hanc cupere uxorem.

CHREMES.

Modóne quæ inventa est?

SYRUS.

Eam:
775 Et quidem jubebit posci.

CHREMES.

Quamobrem istuc, Syre?
Nam prorsum nihil intelligo.

SYRUS.

Hui, tardus es.

CHREMES.

Fortasse.

SYRUS.

Argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quî... tenésne?

CHREMES.

Comparet?

SYRUS.

Idipsum.

CHREMES.

At ego illi nec do, nec despondeo.

SYRUS.

Non? quamobrem?

CHREMES.

Quamobrem? me rogas? homini...

SYRUS.

Ut lubet. 780

Non ego in perpetuum dicebam illam illi ut dares;
Verum ut simulares.

CHREMES.

Non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua misceto, ut ne me admisceas.
Egón', cui daturus non sim, ut ei despondeam!

SYRUS.

Credebam.

CHREMES.

Minime.

SYRUS.

Scite poterat fieri: 785
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eo cœpi.

CHREMES.

Credo.

SYRUS.

Ceterum equidem istuc, Chremes,
Æqui bonique facio.

CHREMES.

Atqui cùm maxime
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.

SYRUS.

790 Fiat: quæratur aliud. Sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
795 Meam, me invito, potuit? verum illud, Chremes,
Dicunt, *Jus summum, sæpe summa est malitia.*

CHREMES.

Haud faciam.

SYRUS.

Immo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.

CHREMES.

Quin egomet jam ad eam deferam.

SYRUS.

Immo filium
800 Jube potius.

CHREMES.

Quamobrem?

SYRUS.

Quia enim in eum suspicio est
Translata amoris.

CHREMES.

Quid tum?

SYRUS.

Quia videbitur
Magis

Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi, effer argentum.

CHREMES.

Effero.

ACTUS IV.

SCENA V.

CLITIPHO. SYRUS.

CLITIPHO.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet 810
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quicquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miser aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deæque, quantum est, Syre, 815
Cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint!
Hujusmodi mî res semper comminiscere,
Ubi me excarnifices.

SYRUS.

I tu hinc quo dignus es;

Quam pene tua me perdidit protervitas!

CLITIPHO.

815 Vellem hercle factum: ita meritus.

SYRUS.

Meritus! quo modo?

Næ me istuc ex te priùs audivisse gaudeo,

Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.

CLITIPHO.

Quid igitur tibi vis dicam? abiisti, mihi

Amicam adduxti, quam non licitum est tangere.

SYRUS.

820 Jam non sum iratus. Sed scín' ubi nunc sit tibi

Bacchis?

CLITIPHO.

Apud nos.

SYRUS.

Non.

CLITIPHO.

Ubi ergo?

SYRUS.

Apud Cliniam.

CLITIPHO.

Petii.

SYRUS.

Bono animo es: jam argentum ad eam deferes,

Quod ei es pollicitus.

CLITIPHO.

Garris Unde?

SYRUS.

A patre.

CLITIPHO.

Ludis fortasse me.

SYRUS.

Ipsa re experibere.

CLITIPHO.

Næ ego fortunatus homo sum! Deamo te, Syre. 830

SYRUS.

Sed pater egreditur. Cave quicquam admiratus sis
Qua causa id fiat; obsecundato in loco;
Quod imperabit facito: loquitor paucula.

ACTUS IV.

SCENA VI.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CHREMES.

Ubi Clitipho nunc est?

SYRUS.

Eccum me, inque.

Ee 2

CLITIPHO.

Eccum hìc tibi.

CHREMES.

830 Quid rei esset, dixti huic?

SYRUS.

Dixi pleraque omnia.

CHREMES.

Cape hoc argentum, ac defer.

SYRUS.

I, quid stas, lapis?

Quin accipis!

CLITIPHO.

Cedo sane.

SYRUS.

Sequere hac me ocyus:

Tu hìc nos, dum eximus, interea opperibere:

Nam nihil est illic quod moremur diutius.

CHREMES.

835 Minas quidem jam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas;

Hasce ornamentis consequentur alteræ;

Porro hæc talenta dotis apposcunt duo.

Quam multa injusta justa fiunt moribus!

840 Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV.

SCENA VII.

MENEDEMUS. CHREMES.

MENEDEMUS.

MULTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cùm te intelligo
Resipisse.

CHREMES.

Ut errat!

MENEDEMUS.

Te ipsum quærebam, Chremes:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam. 845

CHREMES.

Cedo, quid vis faciam?

MENEDEMUS.

Invenisti hodie filiam.

CHREMES.

Quid tum?

MENEDEMUS.

Hanc uxorem sibi dari vult Clinia.

CHREMES.

Quæso, quid hominis es?

MENEDEMUS.

Quid?

CHREMES.

Jámne oblitus es,

Inter nos quid sit dictum de fallacia,

Ut ea via abs te argentum auferretur?

MENEDEMUS.

Scio.

CHREMES.

850 Ea res nunc agitur ipsa.

MENEDEMUS.

Quid narras, Chremes?

Erravi, res acta est sic: quanta spe decidi!

Immo hæc quidem quæ apud me est, Clitiphonis est

Amica. Ita aiunt.

CHREMES.

Et tu credis?

MENEDEMUS.

Omnia.

CHREMES.

Et ille ait velle uxorem, ut, cùm desponderis,

855 Des quî aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.

MENEDEMUS.

Id est profecto: id amicæ dabitur.

CHREMES.

Scilicet

Daturum.

MENEDEMUS.

Ah! frustra igitur gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chremes,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat? 860

CHREMES.

Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges.

MENEDEMUS.

Sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chremes.

CHREMES.

Dic convenisse, egisse te de nuptiis.

MENEDEMUS.

Dicam: quid deinde?

CHREMES.

Me facturum esse omnia,
Generum placere; postremo etiam; si voles, 865
Desponsam quoque esse dicito.

MENEDEMUS.

Hem, istuc volueram.

CHREMES

Tanto ocyus te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quam ocyssime ut des.

MENEDEMUS.

Cupio.

CHREMES.

Næ tu propediem,
Ut istam rem video, istius obsaturabere.

870 Sed hæc ut ut sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapies.

MENEDEMUS.

Faciam.

CHREMES.

Abi intro : vide quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles.

MENEDEMUS.

Sane volo :
Nam te scientem faciam, quicquid egero.

ACTUS V.

H Gravelot del *J P Lebas Sculp*

ACTUS V.

SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

MENEDEMUS.

EGO me non tam astutum, neque ita
 perspicacem esse id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, &
 præmonstrator Chremes 875
Hôc mihi præstat: in me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dictæ in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nihil potest; nam exsuperat ejus stultitia omnia hæc.

CHREMES.

Ohe! jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,

880 Tuam esse inventam gnatam: nisi si illos tuo ex ingenio judicas,

Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit centies.

Sed interim quid illic gnatus cessat cum Syro?

MENEDEMUS.

Quos ais homines, Chremes, cessare?

CHREMES.

Hem, Menedeme, advenis?

Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nuntiastín'?

MENEDEMUS.

Omnia.

CHREMES.

885 Quid ait?

MENEDEMUS.

Gaudere adeo occœpit, quasi qui cupiunt nuptias.

CHREMES.

Ha, ha, he!

MENEDEMUS.

Quid risisti?

CHREMES.

Servi venêre in mentem Syri

Calliditates.

MENEDEMUS.

Itáne?

CHREMES.

Vultus quoque hominum fingit scelus.

MENEDEMUS.

Gnatus quod se adsimulat lætum, id dicis?

CHREMES.

Id.

MENEDEMUS.

Itidem istuc mihi

Venit in mentem.

CHREMES.

Veterator!

MENEDEMUS.

Magis, si magis noris, putes

Ita rem esse.

CHREMES.

Aín' tu?

MENEDEMUS.

Quin tu ausculta.

CHREMES.

Mane: priùs hoc scire expeto, 890

Quid perdideris: nam ubi desponsam nuntiasti filio,

Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet,

Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

MENEDEMUS.

Non.

CHREMES.

Quid, non?

MENEDEMUS.

Non, inquam.

CHREMES.

Neque ipse gnatus?

MENEDEMUS.

Nihil prorsus, Chremes.

895 Magis unum etiam instare, ut hodie conficerent nuptiæ.

CHREMES.

Mira narras! Quid Syrus meus? ne is quidem quicquam?

MENEDEMUS.

Nihil.

CHREMES.

Quamobrem?

MENEDEMUS.

Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.

Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Ut ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.

CHREMES.

Quid ais?

MENEDEMUS.

Mitto jam osculari, atque amplexari: id nihil puto. 900

CHREMES.

Quid est, quod amplius simuletur?

MENEDEMUS.

Vah!

CHREMES.

Quid est?

MENEDEMUS.

Audi modo:
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam, retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.

CHREMES.

Quid, postquam hoc est factum?

MENEDEMUS.

Dictum factum, huc abiit Clitipho.

CHREMES.

Solus?

MENEDEMUS.

Solus.

CHREMES.

Timeo.

MENEDEMUS.

Bacchis consecuta est illico. 905

CHREMES.

Sola?

MENEDEMUS.

Sola.

CHREMES.

Perii.

MENEDEMUS.

Ubi abiere intro, operuere ostium.

CHREMES.

Hem!

Clinia hæc fieri videbat?

MENEDEMUS.

Quidni? unà mecum simul.

CHREMES.

Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.

MENEDEMUS.

Quamobrem?

CHREMES.

Decem dierum vix mihi est familia.

MENEDEMUS.

910 Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

CHREMES.

Immo quod amicæ.

MENEDEMUS.

Si dat.

CHREMES.

An dubium id tibi est?

Quemquámne animo tam comi esse, aut leni putas,

Qui, se vidente, amicam pariatur suam?

MENEDEMUS.

Ha, ha, he!

Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

CHREMES.

Derides? merito mihi nunc ego succenseo. 915

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi!

At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:

Nam jam...

MENEDEMUS.

Non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum?

CHREMES.

Præ iracundia, 920

Menedeme, non sum apud me.

MENEDEMUS.

Téne istuc loqui?

Nónne id flagitium est, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier?

CHREMES.

Quid faciam?

MENEDEMUS.

Id quod me fecisse aiebas parum:

Fac, te patrem esse sentiat: fac, ut audeat 925

Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,

Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.

CHREMES.

Immo abeat potius multo quovis gentium,
Quam hìc per flagitium ad inopiam redigat patrem:
930 Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,
Menedeme, mihi illæc vere *ad rastros res redit.*

MENEDEMUS.

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves!
Difficilem ostendes te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum.

CHREMES.

Ah nescis quam doleam!

MENEDEMUS.

Ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est
935 Quod malis.

CHREMES.

Immo, & gener, & affines placent.

MENEDEMUS.

Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti?

CHREMES.

Dotis?

MENEDEMUS.

Ita dico.

CHREMES.

Ah!

MENEDEMUS.

Chremes,

Ne quid vereare, si est minus: nihil dos nos movet.

CHREMES.

Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis: 940

Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, & rem, & filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi.

MENEDEMUS.

Quam rem agis?

CHREMES.

Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul,

Quamobrem id faciam.

MENEDEMUS.

Quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.

CHREMES.

Egóne? ut illius animum, qui nunc luxuria, & lascivia 945

Diffluit, retundam, redigam; ut, quo se vertat, nesciat.

MENEDEMUS.

Quid agis?

CHREMES.

Mitte: sine me in hac re gerere mihi morem: sine.

MENEDEMUS.

Itáne vis?

CHREMES.

Ita.

MENEDEMUS.

Fiat.

CHREMES.

Age jam, uxorem ut arcersat, paret
Se. Hic ita, ut liberos est æquum, dictis confutabitur.
950 Sed Syrum...

MENEDEMUS.

Quid eum?

CHREMES.

Egóne? si vivo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTUS V.

SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

CLITIPHO.

ITANE tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris? 955
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Vulgo id faciunt.

MENEDEMUS.

Scio tibi esse hoc gravius multo, ac durius,
Cui fit. Verum ego haud minus ægre patior, id, quî, nescio,
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

CLITIPHO.

Hìc
Patrem esse aiebas?

MENEDEMUS.

Eccum.

CHREMES.

960 Quid me incusas, Clitipho?

Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.

Ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præsentia

Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem;

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.

965 Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,

Abii ad proximos tibi qui erant, eis commisi, & credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho,

Victus, vestitus, quo in tectum te receptes.

CLITIPHO.

Hei mihi!

CHREMES.

Satius est quam, te ipso hærede, hæc possidere Bacchidem.

SYRUS.

970 Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens!

CLITIPHO.

Emori cupio.

CHREMES.

Prius, quæso, disce quid sit vivere:

Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

SYRUS.

Here, licétne?

CHREMES.

Loquere.

SYRUS.

At tuto?

CHREMES.

Loquere.

SYRUS.

Quæ ista est pravitas,

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic!

CHREMES.

Ilicet,

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi, 975

Neque precatorem parâris.

SYRUS.

Quid agis?

CHREMES.

Nihil succenseo,

Nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quod facio, mihi.

ACTUS V.

SCENA III.

SYRUS. CLITIPHO.

SYRUS.

ABIIT: vah! rogasse vellem...

CLITIPHO.

Quid, Syre?

SYRUS.

Unde mihi peterem cibum:

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem intelligo.

CLITIPHO.

980 Adeón' rem rediisse, ut periculum etiam a fame mihi sit, Syre?

SYRUS.

Modo liceat vivere, spes est.

CLITIPHO.

Quæ?

SYRUS.

Nos esurituros satis.

CLITIPHO.

Irrides in re tanta, neque me quicquam consilio adjuvas?

SYRUS.

Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater:

Et, quantum ego intelligere possum...

CLITIPHO.

Quid?

SYRUS.

Non abierit longius.

CLITIPHO.

Quid id ergo?

SYRUS.

Sic est, non esse horum te arbitror.

CLITIPHO.

Quid istuc, Syre? 985

Satin' sanus es?

SYRUS.

Ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla-alia delectatio

Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia

Postquam vera inventa est, inventa est causa quâ te expellerent.

CLITIPHO.

990 Est verisimile.

SYRUS.

An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

CLITIPHO.

Non arbitror.

SYRUS.

Nunc aliud specta. *Matres omnes filiis*
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit.

CLITIPHO.

Verum. Quid ergo nunc faciam, Syre?

SYRUS.

Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam.
995 Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cujus sis.

CLITIPHO.

Recte suades: faciam.

SYRUS.

Sat recte hoc mihi in
Mentem venit; namque adolescens, quam minima in spe situs erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio an uxorem ducat, ac Syro nihil gratiæ.

Quid

Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. Adhuc quod factum est, 1000
Miror non jussisse illico abripi me. Ad Menedemum hinc pergam, eum
Precatorem mihi paro; seni nostro fidei nihil habeo.

ACTUS V.

SCENA IV.

SOSTRATA. CHREMES.

SOSTRATA.

PROFECTO, nisi caves tu, homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeo miror, quî tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir.

CHREMES.

Oh, pergín' mulier esse? ullamne ego 1005
Rem unquam volui, quin tu in ea mihi adversatrix fueris, Sostrata? at
Si rogitem jam, quid est, quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas, stulta?

SOSTRATA.

Ego nescio?

CHREMES.

Immo scis, potius quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.

SOSTRATA.

1010 Oh, iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.

CHREMES.

Non postulo, jam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.

SOSTRATA.

Facies?

CHREMES.

Verum.

SOSTRATA.

Non vides quantum mali ex ea re excites?

Subditum se suspicetur.

CHREMES.

Subditum! aín' tu?

SOSTRATA.

Certe, sic erit;

Mi vir.

CHREMES.

Confitere.

SOSTRATA.

Au, obsecro te, istuc inimicis siet.

Egón' confitear meum non esse filium*, qui sit meus? 1015

CHREMES.

Quid? metuis ne non, cùm velis, convincas esse illum tuum?

SOSTRATA.

Quod filia est inventa?

CHREMES.

Non. Sed, quo magis credendum siet,

Id, quod est consimilis moribus,

Facile convinces ex te natum: nam tui similis est probe:

Tum illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem tibi: 1020

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed ipse egreditur: quam severus! rem cùm videas, censeas.

ACTUS V.

SCENA V.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CLITIPHO.

SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
1025 Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei.
Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.

SOSTRATA.

Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te:

CLITIPHO.

Sum.

SOSTRATA.

Miseram me! hoccine quæsisti, obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atque ex hoc natus es:

Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam. 1030

C H R E M E S.

At

Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

C L I T I P H O.

Quos?

C H R E M E S.

Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,

Ganeo, damnosus: crede, & nostrum te esse crediro.

C L I T I P H O.

Non sunt hæc dicta parentis.

C H R E M E S.

Non, si ex capite sis meo

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, ea causa magis 1035

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

S O S T R A T A.

Dii istæc...

C H R E M E S.

Nescio Deos: ego, quod potero, enitar sedulo.

Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri

Quo modo obsequare, & serves quod labore invenerit,

1040 Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit.

CLITIPHO.

Eheu, quam ego nunc totus displiceo mihi!
Quam pudet! neque, quod principium capiam ad placandum, scio.

ACTUS V.

SCENA VI.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

MENEDEMUS.

ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,
1045 Nimisque inhumane. Exeo ergo ut pacem conciliem. Optime
Ipsos video.

CHREMES.

Ehem, Menedeme, cur non arcersi jubes

Filiam, & quod dotis dixi, firmas?

SOSTRATA.

Mi vir, te obsecro,

Ne facias.

CLITIPHO.

Pater, obsecro, ut mihi ignoscas.

MENEDEMUS.

Da veniam,

Chremes:

Sine te exorem.

CHREMES.

Egón' mea bona ut dem Bacchidi dono

sciens?

Non faciam.

MENEDEMUS.

At nos non sinemus.

CLITIPHO.

Si me vivum vis,

pater, 1050

Ignosce.

SOSTRATA.

Age, Chremes mi.

MENEDEMUS.

Age quæso, ne quam obfirma

te, Chremes.

CHREMES.

Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.

MENEDEMUS.

Facis ut te decet.

CHREMES.

Ea lege hoc adeo faciam, si facit id
Quod ego hunc æquum censeo.

CLITIPHO.

Pater, omnia faciam: impera.

CHREMES.

1055 Uxorem ut ducas.

CLITIPHO.

Pater...

CHREMES.

Nihil audio.

MENEDEMUS.

Ad me recipio;
Faciet.

CHREMES.

Nihil etiam audio ipsum.

CLITIPHO.

Perii.

SOSTRATA.

An dubitas, Clitipho?

CHREMES.

Immo utrum vult?

MENEDEMUS.

Faciet omnia.

SOSTRATA.

SOSTRATA.

Hæc, dum incipias, gravia sunt,
Dumque ignores: ubi cognoris, facilia.

CLITIPHO.

Faciam, pater.

SOSTRATA.

Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facile amas,
Filiam Phanocratæ nostri.

CLITIPHO.

Rufamne illam virginem, 1060
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? Non possum, pater.

CHREMES.

Heia! ut elegans est! credas animum ibi esse?

SOSTRATA.

Aliam dabo.

CLITIPHO.

Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum
Quam volo.

SOSTRATA.

Nunc laudo te, gnate.

CLITIPHO.

Archonidis filiam.

SOSTRATA.

Perplacet. 1065

CLITIPHO.

Pater, hoc nunc restat.

CHREMES.

Quid?

CLITIPHO.

Syro ignoscas volo,

Quæ mea causa fecit.

CHREMES.

Fiat. Vos valete, & plaudite.

FINIS.

